

חוברת יחידות לימוד שביעית, שמינית, תשיעית

מדעי ההתנהגות – היחיד והמשפחה - יחידת לימוד שביעית הקבוצה 4 שעות

מה תלמדו ביחידת לימוד זו?

פירוט	מושגים	נושא
מהי קבוצה? היווצרות קבוצה ראשונית : משפחה. הפונקציות של המשפחה כקבוצה ראשונית : מילוי צרכים חברתיים, כלכליים, רגשיים : סוכן חיברות ראשוני, ביטחון חומרי ורגשי , המשכיות ביולוגית : דור המשך, מיצוב (סטאטוס) חברתי ראשוני. הסדרת יחסי מין. המשפחה כדגם קבוצתי, תהליך החיברות במשפחה, הסתירה בין דרישות הקבוצה לשאיפות העצמיות של הפרט	קבוצה, קבוצה ראשונית (המשפחה) חברות, סוכן חברות,	מהי קבוצה
הקבוצה הראשונית מהווה כניסה לעולם הסוציולוגיה. בהמשך, ילמדו לעומק נושאים נוספים בתחום. <u>ולכן,</u> <u>במהלך הוראת פרק זה אין להרחיב מעבר למצוין.</u>		

בסיום יחידה זו הלומדים :

יכירו יבינו את המושגים, ויוכלו ליישם הקשרים.

מושגים : קבוצה, קבוצה ראשונית, פונקציונליות של משפחה, חיברות, סוכן

חיברות, תהליך חיברות

חומר עזר : מצגות מלוות למידה

מצגת : מהי קבוצה – יחידת לימוד שביעית

מצגת הרחבה - החידה הסינגפורית

מאמר הרחבה - מהי קבוצה

שיעורים 1-2

הצעה לפעילות פתיחה

לפניכם אחת מההגדרות של קבוצה

קבוצה היא: יחידה חברתית בת שלושה אנשים או יותר המקיימים ביניהם יחסי גומלין, יש ביניהם קשר/אינטראקציה, יש להם לפחות מטרה אחת משותפת, מערכת היחסים ביניהם ברורה, יש ביניהם תלות הדדית והם תופסים עצמם חלק מהקבוצה. משך הזמן ועוצמת הקשר משתנה מקבוצה לקבוצה.

א. שתפו, לאילו קבוצות אתם שייכים? חישבו על האפשרויות הבאות:

- לאיזו קבוצה נולדתם?
- באילו קבוצות בחרתם להיות?
- באילו קבוצות שלא בחרתם להיות הייתם או אתם נמצאים עדיין?

ב. חשבו על הדוגמאות שנתתם וענו, מה נותנת ההשתייכות לקבוצה לאדם? מבחינה רגשית, מבחינה חברתית, מבחינה קהילתית.

ג. לפניכם מספר ציטוטים בנושא אדם וקבוצה.

קראו את הציטוטים ובחרו אחד שהכי "מדבר" ונוגע בכם

- "אף אדם איננו אי, כל אחד הוא חלק מיבשת חלק מן השלם" ג'והן דון
- "לא טוב היות האדם לבדו" מהמקורות בתנ"ך
- "צריך כפר כדאי לגדל ילד" משפט אפריקאי
- "אם אתה רוצה להגיע מהר, לך לבד; אם אתה רוצה להגיע רחוק, לך ביחד" פתגם אפריקאי
- אדם אינו מיועד להיות חלק של עדר כמו חיה מבויתת, אלא חלק של עבודת צוות כמו בכוורת דבורים". (עמנואל קאנט)
- "הכוח של הקבוצה הוא כל חבר בנפרד. הכוח של כל חבר הוא הקבוצה." – פיל ג'קסון
- לאור הבחירה והתשובות ששמעתם, מה דעתם, האם אדם יכול להיות לבד?

מהי קבוצה?

כולנו חיים בקבוצות. כל אחד ואחת מכם שייך לקבוצת האדם, מדינה, משפחה. כל אחד ואחת משתייכים לכמה וכמה קבוצות, מסוגים שונים, בגדלים שונים. ובדרגות השתייכות שונות.

המשפחה היא הקבוצה הראשונה שאנחנו שייכים אליה, ולכן היא המקום הראשון בו אנחנו חווים את החוויה של להיות חלק מקבוצה. כאשר נולד תינוק ראשון לזוג, הוא הופך אותם לקבוצה. מרגע זה היצור האנושי עובר בין קבוצות שונות ובתוך קבוצות שונות במהלך חייו.

הגדרות נוספות לקבוצה?

- 1 - קבוצה מתקיימת כאשר שני אנשים או יותר מגדירים עצמם כחברים בה, וקיומה מוכר על ידי לפחות אדם אחד אחר.
- 2 - קבוצה היא אוסף של פרטים בעלי קשרים זה עם זה ההופכים אותם לתלויים זה בזה באורח משמעותי. על מנת שאוסף פרטים ייחשב כקבוצה חייבת להיות ביניהם אינטראקציה עליהם להיות מצויים במידה מסוימת של קשר זה עם זה; צריכה להיות ביניהם תלות הדדית באופן כזה שכל חבר בקבוצה משפיע על זולתו ומושפע ממנו.
- 3 - "קבוצה היא מספר אנשים שאופי ההתייחסות ביניהם מבחין אותם מכל האחרים". קבוצה יכולה להיווצר באופן ספונטני או מתוכנן, כאשר ייווצרו אצל שלושה אנשים או יותר מטרות משותפות, תלות הדדית, קשרים רגשיים ופעילות גומלין.
- 4- קבוצה היא סוג ייחודי של התארגנות חברתית בעלת כמה תכונות אופייניות כמו: יחסי גומלין, מטרה משותפת וזהות קבוצתית.

מהי קבוצת השתייכות ?

קבוצת השתייכות היא קבוצה שהפרט משתייך אליה אם מתוך בחירה ואם מתוך

שנולד לתוכה או מתוך חובה חברתית או חוקה מסוימת

משפחת מוצא- המשפחה הגרעינית שלתוכה נולד האדם

השתייכות לקבוצה

השתייכות של אדם לקבוצה אינה סובייקטיבית כי בהרבה מקרים האדם אינו מחליט בעצמו האם הוא שייך לקבוצה או לא. לדוגמה : משפחה גרעינית שאדם נולד אליה.

קבוצת השתייכות וקבוצת התייחסות מיוחדת

קבוצת השתייכות היא קבוצה שהפרט משתייך אליה. כל אדם חבר במהלך חייו במספר רב של קבוצות. כל קבוצה שאליה הוא משתייך דורשת מידה מסוימת של קונפורמיות, והתנהגות שתהיה תואמת לערכים ולנורמות של הקבוצה. למשל, ילד המשתייך לקבוצת התלמידים - בכיתה יש ציפייה חברתית ממנו לשבת בצורה מסוימת, לדבר כשניתנת הרשות לכך וכו'; אותו ילד שחבר בקבוצת כדורגל מצופה להתנהגות מסוימת מבחינת התלבושת, האימונים, הציות למאמן וכו'. מהגרים שמגיעים למדינה אחרת ומעוניינים להשתלב בחברה החדשה ולאמץ את הנורמות שלה).

קבוצות חברתיות עשויות להתבסס על אינטרס משותף, ערכים דומים ואף קרבה משפחתית, אך עצם קיומו של מאפיין כזה אינו מספיק - על המאפיין להיתפס כמאפיין מהותי לזהותו של החבר בקבוצה, וככזה שמבדיל אותו מאחרים. לדוגמה : היותו של אדם בעל שיער ג'ינג'י אינו גורם לשיוכו לקבוצה חברתית כלשהי, אך צבע עור כהה במיוחד יגרום לשיוכו לקבוצת אפרו-אמריקאים, שיוך בעל משמעויות חברתיות עמוקות עבור האדם וצורת חייו.

קבוצת השתייכות מתחלקת לשלושה סוגים :

קבוצת השתייכות מלידה - קבוצות לתוכן האדם נולד (למשל משפחה, מוצא) ;

קבוצת השתייכות מבחירה - למשל חברים, חוג מקצועי ;

קבוצת השתייכות שלא מבחירה - למשל השתייכות למסגרת חינוכית בשל חוק

חינוך חובה, השתייכות למסגרת צבאית בשל חובת הגיוס לצה"ל, ועוד.

קבוצת התייחסות היא קבוצה שהפרט לא חבר בה אבל היא משפיעה על התנהגותו.

למשל, קבוצת התייחסות נורמטיבית - הפרט לא חבר בה אבל הוא מאמץ את

הנורמות והערכים שלה, אפילו במחיר עזיבת קבוצת ההשתייכות שלו (לדוגמה

הרחבה - מדוע בני אדם חיים בקבוצות?

תופעת הקבוצתיות היא טבעית לנו, היא חלק מחיינו. היא כנראה התקיימה משחר ימי האנושות.

אבל למה בעצם אנחנו חיים בקבוצות? אם נשים לב למה שקורה בתרבות המערבית, אנחנו רוצים לחשוב על עצמנו כיחידים, ייחודיים ונפרדים, אנחנו שואפים להיות אינדיבידואליים בכל זאת מתקבצים יחדיו בכל כך הרבה אירועים חלקים מחיינו?

האם זה אינסטינקט טבוע בנו? האם זה גן משותף לכל המין האנושי?

<https://www.hebpsy.net/articles.asp?id=519>

אנחנו לא היצור החי היחיד שחי בקבוצות. מרבית היונקים חיים כך, ויש גם בין סוגי החיות האחרים שחיים בקהילות. אבל הם מן הסתם לא ממש שואלים את עצמם למה הם עושים זאת. אבל אנחנו כן שואלים, אנחנו מנסים להבין את העולם שלנו ולא ממש מסתפקים בתיוג של "האדם הוא חיה חברתית". אנחנו מנסים להסביר לעצמנו ולתת משמעות לתופעה חברתית זו של קבוצות.

הסבר ראשון

צורך/הנעה להיות עם אחרים - מניע מוטבע באדם

ההסבר הראשון הוא זה המייחס לאדם צורך או הנעה להיות עם אחרים, כחלק ממערך צרכים או הנעות בסיסיים.

אברהם מאסלו (1908-1970) פסיכולוג חברתי אמריקאי שחי במאה העשרים, הגה את מה שהוא כינה "היררכיית צרכים", ובהיררכיה הזו של צרכים אנושיים הוא מיקם את הצורך בהשתייכות כצורך פסיכולוגי הקודם לכל צורך פסיכולוגי אחר. הוא מיקם אותו מיד לאחר הצרכים הפיזיים הבסיסיים, שהם צרכים פיזיולוגיים וצרכי ביטחון. מאסלו הגדיר צרכים פסיכולוגיים נוספים, אך הציב אותם בסולם שלו **אחרי** הצורך בהשתייכות מבחינת חשיבותם (הצורך בהערכה חברתית והצורך במימוש עצמי).

אלפרד אדלר (1870-1937), בן דורו של פרויד, הגדיר את מה שהוא כינה "זיקה חברתית", (social interest),

אלפרד אדלר היה רופא ופסיכולוג ב-1911 החל לפתח מודל להבנת האדם שבבסיסו הייתה ההנחה שהאדם חי בשדה חברתי. לפי המודל שלו העקרון הראשון להבנת האדם הוא עקרון **השתייכות** האחרים – מטרותיות, בחירה, סובייקטיביות והוליום הוא האמין **שהאדם הוא קודם כל יצור חברתי השייך לחברה**, כשם שהחברה שייכת לו. הוא הגדיר אותו כבעל "זיקה חברתית". social interest "האדם (הבריא) לפי אדלר חותר לבסס את תחושת השתייכות שלו. אדלר לא הסתפק רק בהגדרת

הצורך להשתייך, אלא התייחס גם לאופן שבו הוא מתבטא "הריני חלק ממה שהוא יותר גדול ממני, לכן ככל שלסובב אותי יהיה טוב יותר כך ייטב גם לי". לפי הגדרתו, תחושת שייכות כזו תבוא לידי ביטוי ברצון לתרום, להועיל, לשתף פעולה, ללמוד.

הסבר שני – המשפחה ותפקידיה

הקבוצה הראשונית אליה אנו נולדים היא המשפחה הממלאת פונקציות חשובות עבור החברה בכלל ועבור האנשים שבה בפרט.

משפחה היא מוסד חברתי חיוני המארגן בצורה היעילה ביותר את המשכיות החברה, את יחסי המין ואת תהליכי החיברות בצורה שתשמר את הסדר החברתי ההכרחי לקיומם של בני האדם.

המשפחה היא המוסד האידיאלי המאפשר לענות על הצרכים האנושיים הבסיסיים של הפרט, תפקידה כמתווכת בין האדם לחברה בתהליך החיברות הוא משמעותי ביותר ליציבות החברה.

הגדרה

חברות או סוציאליזציה, הוא תהליך של התנסות חברתית ותרבותית מתמשכת, המקנה ליחיד דפוסים, כללים וערכי תרבות בחברה בה הוא חי. תהליך החיברות הוא תהליך בסיסי ואף קריטי לעיצוב האישיות, ההתנהלות הרגשית ודפוסים המחשבה של היחיד בחברה.

תהליך החיברות מתחיל כבר בילדות, נמשך בגיל ההתבגרות, הבגרות, הזקנה וכך הלאה עד המוות. אין שלב בחיים בו תהליך החיברות נפסק והוא נחשב לתמידי. **חיברות** - המשפחה היא סוכן חיברות ראשוני ומשמעותי עבור הפרט. המשפחה מעבירה לפרט ערכים ונורמות, שפה, תפקידים מגדריים, עמדות ועוד, ובכך תורמת לשמירה על הסדר החברתי

לתהליך החיברות יש מספר מטרות:

הנחלת התרבות מדור לדור – תהליך החיברות מאפשר העברה של נורמות, ערכים, אמונות, שפה וסמלים באמצעות סוכני החיברות. תפקיד זה של תהליך החיברות מסביר כיצד מאפיינים תרבותיים שומרים על ציביוןם במשך דורות. מנק' מבט של החברה: הנחלת התרבות לדור הבא מבטיחה המשכיות, יציבות וסדר חברתי. ההעברה התרבותית מתרחשת בקבוצות קטנות, הפרט לומד את השפה, הסמלים ומרכיבי תרבות אחרים, וכאשר הפרט מקבל על עצמו את התרבות הוא זוכה בתחושת שייכות, ביטחון והגנה.

מנק' מבט של היחיד: שיבוצו במבנה החברתי מקנה לו את זהותו, הוא לומד להיות חבר בחברה, כיצד לנהוג כבן, כאח, כשכן או כתלמיד. תהליך השיבוץ במבנה

החברתי נמשך לאורך חייו של האדם. הוא נולד לתוך קבוצת שייכות כמו המעמד החברתי של משפחתו ומקום מגוריו.

פיקוח חברתי – תהליך החיברות גורם לכך שאנשים יפעלו על פי הנורמות והערכים החברתיים ולא יסטו מהם. סוכני החיברות מפעילים סנקציות שליליות כלפי מי שאינו מציית לנורמות.

מנקודת המבט של החברה : תהליך החיברות מבטיח קונפורמיות ושמירה על גבולותיה של החברה, יציבותה ועל הסדר החברתי בה.

<https://textologia.net/?p=25495>

גישה פונקציונלית של המשפחה

כיצד מסבירה הגישה הפונקציונליסטית את מוסד משפחה?

לפי הגישה הפונקציונליסטית משפחה תורמת ליציבות ולהרמוניה בחברה. המשפחה ממלאת פונקציות חשובות עבור החברה בכלל ועבור האנשים שבה בפרט. משפחה היא מוסד חברתי חיוני המארגן בצורה היעילה ביותר את המשכיות החברה, את יחסי המין ואת תהליכי החיברות בצורה שתשמר את הסדר החברתי ההכרחי לקיומם של בני האדם.

המשפחה היא המוסד האידיאלי המאפשר לענות על הצרכים האנושיים הבסיסיים של הפרט, תפקידה כמתווכת בין האדם לחברה בתהליך החיברות הוא משמעותי ביותר ליציבות החברה.

הגישה הפונקציונלית מדגישה את תפקידו החיובי של מוסד המשפחה, בשמירה על יציבותה והמשכיותה של החברה, משום שהמשפחה ממלאת פונקציות חשובות :

- שמירה על המשכיות החברה : הולדת ילדים והגנה עליהם במסגרת המשפחה ;
 - הסדרת יחסים מיניים : במסגרת הממוסדת של המשפחה ;
 - הענקת תמיכה רגשית וחומרית : המשפחה כקבוצה מספקת צרכים אינסטרומנטליים ואקספרסיביים
 - הגנה על ילודים חסרי ישע וסיפוק צרכי הילדים, שאינם יכולים לספק עצמם.
 - **חיברות** המשפחה היא סוכן חיברות ראשוני ומשמעותי עבור הפרט. המשפחה מעבירה לפרט ערכים ונורמות, שפה, תפקידים מגדריים, עמדות ועוד, ובכך תורמת לשמירה על הסדר החברתי ;
 - הצבה חברתית המשפחה קובעת מהו הסטטוס של הילדים- מצבם החברתי כלכלי של ההורים קובע את נקודת הזינוק של הילדים ;
- מכאן שהמשפחה פונקציונלית לחברה.

בחברה המודרנית קיימות פונקציות נוספות של המשפחה, אשר לעתים מתבצעות גם על ידי ארגונים שונים: חינוך, טיפול בחולים, טיפול בזקנים, סיוע כלכלי. בעבר תפקידים אלו היו נחלתה הבלעדית של המשפחה, כיום קיימים ארגונים המבצעים חלק מהתפקידים האלו.

ביקורת על הגישה הפונקציונלית:

- חלק מן הפונקציות שממלאת המשפחה ניתנות להגשמה בדרכים אחרות.
- קיימות תופעות דיס פונקציונליות במשפחות כמו אלימות, ניצול והזנחת ילדים.
- גישה זו מתקשה להסביר את השינויים שחלים במוסד המשפחה.

האוניברסליות של המשפחה

המשפחה היא מוסד אוניברסלי הקיים בכל החברות בעולם. לא מוכרת כיום חברה שאין בה משפחות. יש לציין כי בכל חברה מאפייני המשפחה שונים.

מדוע המשפחה היא מוסד אוניברסלי?

לפי ההסבר הביולוגי המשפחה היא התשובה ה"טבעית" לסיפוק יחסי המין והולדת הילדים, אך כיום ברור כי ניתן לקיים פונקציות אלו גם ללא משפחה. ההסבר הסוציו-הביולוגי רואה במשפחה כיחידה המאפשרת לנשים הגנה בעת ההיריון והלידה, ולגברים מונופול על יחסי המין עם בת זוג אחת, ודאגה לצאצאים. עם זאת, הסברים ביולוגיים אינם מספיקים כדי להסביר את האוניברסליות של המשפחה.

ההסבר על פי הגישה הפונקציונליסטית הרואה את המשפחה כתופעה אוניברסלית המספקת מענה לצרכים הבסיסיים של הפרט אינסטרומנטליים ואקספרסיביים. המשפחה תורמת לחברה בשמירה על המשכיות (הולדה) וכן בהיותה סוכן חיברות עיקרי המעביר נורמות, ערכים, שפה וכו. '

1. המשכיות החברה

2. הסדרת יחסים מיניים

3. הענקת תמיכה רגשית וחומרית (סיפוק צרכים אינסטרומנטליים

ואקספרסיביים)

4. חיברות (סוציאליזציה)

5. הצבה חברתית

6. חיברות ליחסי שיוויון ואי שיוויון

את הפונקציות של המשפחה, את תפקידיה ואת המשימות שהיא ממלאת אפשר למיין תוך התייחסות לשתי נקודות מבט:

1. המשפחה מנקודת מבטה של החברה- המשפחה כמוסד – למשפחה תפקיד מרכזי בהמשכיותה של החברה, היא משמשת סוכן חיברות מרכזי להעברת

התרבות מדור לדור, ובכך היא שומרת על היציבות החברתית, באמצעותה מובטחת הגנה על הילדים, עונה על הצרכים האינסטרומנטליים והצרכים האקספרסיביים.

2. המשפחה מנקודת מבטו של היחיד – המשפחה כקבוצה- המשפחה משמשת לפרט קבוצה ראשונית העונה על הצרכים האינסטרומנטליים והאקספרסיביים שלו.

משימה

מושג והפירוש שלו – העבר קו בין המושג לפירוש שלו

מושג	פירוש
קבוצה ראשונית	יהודים/מוסלמים/נוצרים
קבוצה שניונית	קבוצה שהפרט משתייך אליה אם מתוך בחירה ואם מתוך שנולד לתוכה או מתוך חובה חברתית או חוקה מסוימת
הגדרת קבוצה	משפחה
חיברות	בית ספר
קבוצה שלא אנחנו בחרנו להיות חלק ממנה	סוג ייחודי של התארגנות חברתית בעלת כמה תכונות אופייניות כמו : יחסי גומלין, מטרה משותפת וזהות קבוצתית.
קבוצת השתייכות	תהליך של התנסות חברתית ותרבותית מתמשכת, המקנה ליחיד דפוסים, כללים וערכי תרבות בחברה בה הוא חי.

שאלות ותשובות

א - מהי קבוצה?

- 1 - הקבוצה היא התא הבסיסי ביותר במבנה החברתי.
- 2 - יש תכונות המשותפות לכל הקבוצות: מבנה, יחסי גומלין, חלוקת תפקידים, מטרות, נורמות ותקשורת.
- 3 - בקבוצה מתרחשים תהליכים בעלי משמעויות סובייקטיביות. הקבוצה מעניקה את המשמעויות הללו לתהליכים ולסמלים המיוחדים אותה.

ב - מה הן הסיבות להתגבשות אנשים לקבוצה?

- 1 - האדם הוא בעל חיים חברתי, תלוי בחברה לשם קיומו והתפתחותו.
- 2 - כל בעלי החיים מתארגנים בקבוצות.
- 3 - הקבוצה מספקת לפרט צרכים של קיום והגנה, וכן ממלאה צרכים של תמיכה וקבלה.

ג - מה הם הקריטריונים שעל-פיהם ניתן להבחין בין קבוצות?

- תנאים לקבלת חברים לקבוצה
- מטרות הקבוצה
- אופי היחסים בתוך הקבוצה
- מבנה התקשורת בקבוצה
- תהליך קבלת ההחלטות בקבוצה
- מידת הפורמליות
- אופי ההשתייכות
- מנגנוני פיקוח חברתי

ד - לאילו סוגי קבוצות משתייך הפרט ולאילו הוא מתייחס?

- 1 - הקבוצה היא חלק ממערכת חברתית כללית. לכל פרט קבוצות השתייכות וקבוצות התייחסות מגוונות המשפיעות על התנהגותו.
- 2 - התהליכים המתרחשים בקבוצה משפיעים על תפיסת הפרט את עצמו ועל הסטטוסים והתפקידים שלו.
- 3 - קיימות זיקות שונות בין קבוצות השתייכות לקבוצות התייחסות והן משפיעות על התנהגות הפרט.
- 4 - השוואה (נורמה, יוקרה, הישגים) בין הקבוצה שאליה אדם שייך לבין קבוצה אחרת עלולה ליצור הרגשת כיפוח יחסי.

ד - כיצד הקבוצה משפיעה על החבר בתוכה?

- 1 - החברות בקבוצה משפיעה באופן מודע או בלתי מודע על חשיבותו של הפרט, על תפיסת העולם שלו ועל התנהגותו.
- 2 - לחץ קבוצתי, רמת הקונפורמיות, רמת לכידות הקבוצה, מנגנוני הפיקוח הקבוצתיים – כל אלה משפיעים על הפרט ועל התנהגותו.
- 3 - הקבוצה מפעילה סנקציות כדי להשיג קונפורמיות למטרותיה.
- 4 - תגובת הקבוצה לחבר הסוטה משתנה בהתאם:
 - ליוקרת הסטטוס של החבר בקבוצה.
 - למידת הלכידות בקבוצה.
 - למידה שבה פוגעת הסטייה בהשגת מטרות הקבוצה.
 - הסטייה מנורמות הקבוצה יכולה לתרום להגברת הלכידות, לחזק את הערכים והנורמות או לגרום להתפרקות הקבוצה.

ה - מה הם הגורמים לשיתוף פעולה או ליריבות בין קבוצות?

- בין קבוצות יכולים להתפתח סוגים שונים של יחסים: שיתוף פעולה, תחרות ואיבה.
- 1 - הגורמים לשיתוף פעולה בין קבוצות הם:
 - סטטוס שווה, פעילות גומלין הדדית אינטנסיבית, אינטימיות, אינטרסים משותפים, מטרות על משותפות.
 - 2 - גורמים העשויים להפחית קיטוב בין קבוצות הם:
 - הפחתת סטריאוטיפים לגבי קבוצת חוץ פיתוח תפיסות מובחנות של קבוצת היריב, יריבות בין קבוצות נובעת מתחרות על משאבים ותגמולים הנמצאים במחסור.

שיעורים 3-4

חברות / סוציאליזציה, פירושו תהליך של התנסות חברתית ותרבותית מתמשכת, המקנה ליחיד דפוסים, כללים וערכי תרבות בחברה בה הוא חי.

תהליך החיברות הוא תהליך בסיסי ואף קריטי לעיצוב האישיות,

ההתנהלות הרגשית ודפוסי המחשבה של היחיד בחברה.

תהליך החיברות מתחיל כבר בילדות, נמשך בגיל ההתבגרות, הבגרות, הזקנה וכך הלאה עד המוות. אין שלב בחיים בו תהליך החיברות נפסק

תאוריית החיברות (סוציאליזציה)

תאוריית החיברות (סוציאליזציה) מתייחסת אל התהליך בו הפרט לומד להיות חלק מהחברה, לומד ערכים ונורמות ואת מיקומו ותפקידו, מיום לידתו ועד מותו. שלושה שלבים לחיברות:

חיברות מקדים (השנים הראשונות והמכריעות), בה לתקשורת תפקיד חשוב ומרכזי (ספרי ילדים, קלטות וכו')

חיברות מתבגרים, בגיל ההתבגרות, התקשורת זוכה בתחרות על ההשפעה, עם קבוצת השווים, התקשורת מכונה - "ההורה החדש". חיברות מבוגרים, מגיל 20 לערך, עולים חדשים ופנסיונרים, השפעת התקשורת יחסית מוגבלת, אך במצבי משבר, בלבול ואי-ודאות - לתקשורת תפקיד חשוב ומרכזי, המושג "**חיברות מחדש**" אופייני לשלב זה. אסכולה זו טוענת שאמצעי התקשורת הם סוכן חיברות מרכזי המגבש אמונות, ערכים והשפות עולם, אולם הוא איננו פועל בחלל ריק (משפחה, חברים, מ.חינוך) ולהורים בשלב המקדים יש השפעה מכרעת על החשיפה.

חשיבות החיברות

הדברים הנחשבים למוסריים או מקובלים חברתית תלויים בהקשר התרבותי ולכן יש ללמוד אותם במהלך ההתפתחות. היחידים בחברה נוטלים חלק במבנים ובמוסדות חברתיים וכך הם לומדים את כללי ההתנהגות והערכים הרלוונטיים לאותה חברה. דרך פעילות הגומלין עם הזולת מגבש לו היחיד זהות יחידנית. ההנחה הרווחת היא כי אם לא יבוצע תהליך החיברות או לא יצלח, תיפגע התפתחותו האישית והחברתית של היחיד. תהליך החיברות מייצג שני תהליכים משלימים: א- הנחלה של מורשת חברתית ותרבותית ב- ופיתוח האישיות.

ניתן לומר שתהליך החיברות ממלא פונקציות כמו הקניית כללי נוהג ומשמעת בסיסיים הרלוונטיים לתרבות בה היחיד חי, נטיעת שאיפות ויצירת זהות משפחתית, קבוצתית ומינית.

ניתן לומר שתהליך החיברות מלמד את היחיד את הדפוסים הקיימים בחברה ובשל כך מנציח, ברוב המקרים, סטריאוטיפים וריבוד חברתי ומגדרי ואף מונע בחלק מהמקרים ניעות חברתית ושינוי של מצב סטטוס. במצב בו החברה תשדר מסרים סותרים וזהו מצב היכול ליצור בלבול ושבירה של הערכים החברתיים.

❖ **מה דעתכם על שני ההיבטים המנוגדים בתהליך החיברות?**

מטרות תהליך החיברות

לתהליך החיברות יש מספר מטרות:

הנחלת התרבות מדור לדור – תהליך החיברות מאפשר העברה של נורמות, ערכים, אמונות, שפה וסמלים באמצעות סוכני החיברות. תפקיד זה של תהליך החיברות מסביר כיצד מאפיינים תרבותיים שומרים על צביונם במשך דורות.

מנקודת מבט של החברה: הנחלת התרבות לדור הבא מבטיחה המשכיות, יציבות וסדר חברתי.

לפי הגישה הפונקציונליסטית מרכיבי התרבות שמעניקים תרומה חיובית לחברה, הם אלו שישתמרו מדור לדור.

מנקודת מבט של הפרט: לימוד התרבות ומאפייניה מחזק את זיקתו ליחידות השתייכות. ההעברה התרבותית מתרחשת בקבוצות קטנות, הפרט לומד את השפה, הסמליים ומרכיבי תרבות אחרים, וכאשר הפרט מקבל על עצמו את התרבות הוא זוכה בתחושת שייכות, ביטחון והגנה.

שיבוץ הפרט במבנה החברתי – תהליך החיברות הוא תהליך של למידה, תוך

כדי מעגל החיים רוכש הפרט באמצעות סוכני החיברות סטטוסים

ותפקידים. תהליך זה הוא חלק מגיבוש זהותו האישית והחברתית.

מנק' מבט של החברה: לפי הגישה הפונקציונליסטית בתהליך החיברות בני

אדם מותאמים למבנה החברתי ומשובצים בו לפי קישוריהם ובהתאם

לצרכי החברה. לפי גישה זו, לקבוצות מסוימות בחברה ישנה השפעה גדולה

על האחרות, ובאופן זה בני המעמדות הנמוכים משובצים בסטטוסים

ובתפקידים מעוטי יוקרה.

פיקוח חברתי – תהליך החיברות גורם לכך שאנשים יפעלו על פי הנורמות והערכים החברתיים ולא יסטו מהם. סוכני החיברות מפעילים סנקציות שליליות כלפי מי שאינו מציית לנורמות. מנקודת המבט של החברה: תהליך החיברות מבטיח קונפורמיות ושמירה על גבולותיה של החברה, יציבותה ועל הסדר החברתי בה. לאמצעי התקשורת יש חלק חשוב בהבהרת הגבולות הנורמטיביים של החברה, התקשורת מדווחת על מקרים של סטייה חברתית ועל הסנקציות ובלתי פורמליות המוטלות על הסוטים מהנורמה.

סוכני חיברות

תהליך החיברות מתבצע על ידי קבוצות שונות בהן נתקל היחיד במהלך חייו בהקשרים החברתיים השונים. סוכני החיברות העיקריים:

משפחה - בשלב הילדות המשפחה היא סוכן החיברות העיקרי ביותר בשל היותה מרכז עולמו של הילד.

ילדים קטנים תלויים כמעט לחלוטין באחרים והאחריות לסיפוק צורכיהם נופלת כמעט תמיד על כתפי הוריהם ובני משפחה אחרים. לפחות עד לתחילת הלימודים בבית הספר המשפחה היא גם המנחילה להם את ערכיה, עמדותיה ודעותיה הקדומות של התרבות לגבי עצמם ולגבי הזולת. בנוסף, המשפחה מעניקה לילדים גם עמדה חברתית. כלומר, ההורים מביאים את ילדיהם לא רק לעולם החומרי, אלא גם משבצים אותם בחברה מבחינת הגזע, האתניות, הדת והמעמד. בבוא הזמן יסודות אלה יהפכו לחלק מדימויו העצמי של הילד.

בית ספר - בגן הילדים ובבית הספר מתבצעת הרחבה של עולמו ותחומי העניין של היחיד. בבית הספר לומד הילד על הכללים החברתיים הקולקטיביים ביחס לתחומי החיים השונים.

קבוצת השווים - קבוצה חברתית המורכבת מבני אותו גיל ואותו סטטוס חברתי ותחומי עניין משותפים.

תקשורת המונים - אמצעי התקשורת משמשים כגורם חשוב בתהליך החיברות, בשל חשיפת מסרים שונים ומגוונים היוצרים השפעה עצומה על העמדות וההתנהגות בקרב ארצות רבות.

תהליך החברות

תהליך החברות מתחיל בשנים הראשונות חיי האדם בהתאם להתפתחות החברתית שלו. למשחק תרומה חשובה לתהליך החברות משום שהוא מספק הזדמנויות לאינטראקציות חברתיות דרך המשחק הילד יכול להפנים נורמות חברתיות ולשפר את כישוריו החברתיים, תוך שמירה על חוקים וכבוד הזולת תהליך החברות ממשיך במסגרת מערכת החינוך ובתי הספר.

חיברות ראשוני וחיברות משני

על אף שבמהלך התבגרותו נחשף הנער למסגרות מחברות נוספות מלבד למשפחה כמו: מורים, מדריכים, חברים, תנועות נוער, כלי תקשורת ועוד. יש לזכור כי עשויים להיווצר השפעות באורחים שונים ולעיתים אפילו מנוגדים. המשפחה נבדלת מסוכנויות חיברות אחרות בכך שהנער עוד בהיותו ילד לומד בה להיות חבר בחברה בכללותה בשונה מתהליך החיברות המשני בה מודרך הנער על ידי המסגרות האחרות לעולם חברתי מסוים בלבד, ועל כן מכנים אנו את הלימוד בחיק המשפחה כחיברות ראשוני.

מהו תהליך החיברות? מהי זהות?

על מנת להבין לעומקו את תהליך החיברות (סוציאליזציה) יש להבין את הקשר לזהות.

הזהות כוללת את המאפיינים הייחודיים של האדם הנרכשים ומתפתחים ברגע חייו, מרגע לידתו תוך יחסי גומלין עם סביבתו, את יחידת ההתייחסות וההשתייכות שלו, את האינטראקציות החברתיות שבהן הוא משתתף ואת הערכים והנורמות שלו.

זהות האדם מורכבת מזהויות משנה כמו:

זהות דתית / עדתית / מקצועית / מינית / גילית / לאומית / פוליטית / משפחתית וגאוגרפית.

שינויים בזהות במעגלי החיים

זהותו של האדם משתנה במשך חייו. יש שינויים הקשורים לגיל הביולוגי, יש שינויים המושפעים מגורמים חברתיים כמו: מצב כלכלי, מצב פוליטי, השכלה, תעסוקה וכו'. יש שינויים המתרחשים עקב בחירה של הפרט, למשל הגירה, עיור, התחלת או הפסקת לימודים. השינויים שהפרט עובר יכולים להיות מתוך בחירתו של הפרט שהוא מושפע ממעגלי החברה שסביבו.

מה הם ומי הם סוכני חיברות?

בתהליך החיברות מעורבים גורמים שונים, יחידים וקבוצות.

כל הגורמים התורמים להעברת תהליך החיברות מכונים "סוכני חיברות" – הם המתווכים בין האדם לחברה ומלמדים את האדם כיצד להתנהג ולפעול בחברה.

היחיד נדרש ללמידה רבה כדי שיהיה מסוגל לתפקד כנדרש בחברה. בחברה המודרנית, היחיד נדרש לכמות למידה שהיא רבה יותר מאשר חברה מסורתית ומעוטת טכנולוגיה. בחברה המודרנית קיימות מסגרות רבות יותר הממלאות תפקיד חשוב זה של חיברות בהשוואה לחברה מסורתית.

סוכני החיברות החשובים ביותר בחברה המודרנית הם: המשפחה, גני הילדים ובתי הספר, קבוצת השווים והתקשורת.

סוכן חיברות ראשוני – הוא דמות או קבוצה משמעותית בתהליך החיברות, אך האחראית לעיצובה הבסיסית של הזהות, תוך התייחסות למכלול תחומי החיים. הדוגמה הרווחת **לסוכן חיברות ראשוני היא המשפחה**. עם זאת יש מקרים אחרים המשמשים סוכן חיברות ראשוני, למשל, מפקד אישי בצבא או "משפיע".

סוכן חיברות משני – גורם בהליך החיברות, האחראי לעיצוב תחום ספציפי לזהות, למשל, מקום עבודה, צבא, תנועת נוער וכו'.

הרחבה

המשפחה כסוכן חיברות

החיברות של היחיד מתחיל במשפחה. המשפחה היא קבוצה קטנה, שבה ניתן לקיים מעקב ופיקוח על תהליך החיברות, היחסים הם אינטנסיביים, אינטימיים, ראשוניים.

החיברות במשפחה נותנת עדיפות רבה יותר לפרט להתפתחותו והצלחתו האישית, חיברות להישגיות, חיברות מגדרית (חלוקת התפקידים בהתאם לתפיסות מגדריות תרבותיות במשפחה) וחיברות לסטטוסים חברתיים, כלומר לימוד הנורמות החברתיות המצופות בסביבות חברתיות שונות. המשפחה משפיעה גם על בחירת סוכני החיברות האחרים באופן ישיר או עקיף כמו, מטפלים, מורים, עיתונים וכד'. בתהליך החיברות המשפחה גם מבצעת "הצבה חברתית" ובו הפרט לומד על שיוכו מבחינת דת, לאום, עדה, מעמד חברתי-כלכלי מסוים. למרות שיחסית לחברה מסורתית, בחברה מודרנית יש יותר מקום לניעות חברתיות והאדם נשפט ע"פ הסטטוסים ההישגיים שלו יותר מהשיוכיים שלו.

המשפחה גם קובעת את השקפותיהם הפוליטיות והכיוון המקצועי של הילדים באמצעות חיברות מטרים. חיברות מטרים – הכנה והכשרה לקראת תפקידים בוגרים.

להורים בני תרבויות שונות וסטטוס כלכלי שונה יש בדרך כלל תפיסות שונות. ההורים משפיעים על הילדים גם באופן ישיר וגם באופן עקיף (לדוגמה בעצם בחירתם לגור בשכונת מגורים מסוימת הם מפגישים את הילד עם חברת ילדים מאותה שכונה). בחברה המסורתית המתבגר עובר בתוך משפחתו את ההכשרה למקצוע, לעומת זאת בחברה המודרנית נוספים ארגונים פורמליים למשפחה המעבירים את הפרט חיברות מטרים לתפקידים בוגרים. אך, עדיין למשפחה תפקיד משמעותי משום שהיא האחראית להטמיע בילדיה את השאיפות המקצועיות, החברתיות והלימודיות הרצויות.

במחקרים נמצא, למשל, שהורים בני מעמד העובדים הנוטים לפתח אצל ילדיהם רמת שאיפה נמוכה מקצועית וחברתית, ותכונות של קונפורמיות וצייתנות. לעומתם נמצא שילדי המנהלים ובעלי מקצועות חופשיים נוטים לפתח תכונות של שיקול דעת, עצמאות ורמת שאיפות גבוהה. בחברה המודרנית בגלל שעות העבודה הרבות, מלבד המשפחה קיימים סוכני חיברות נוספים כמו מטפלת, אמצעי התקשורת, גנים וכד'. לעומת המשפחה המסורתית שבה יש מעט סוכני חיברות המעבירים בדרך כלל את אותם המסרים.

במשפחה הפוסט-מודרנית בה ערך השוויון, הדמוקרטיה האינדיבידואליזציה הם משמעותיים, כל אחד מההורים רוצה לממש את עצמו ולפתח קריירה, חל טשטוש ביחסי הסמכות וההיררכיה בין הילדים להוריהם ולכן חל פיחות בהשפעתם של ההורים כסוכני חיברות. יחד עם זאת בגלל השכלת הנשים ועבודתן מתוך הבית חל שוב שינוי על תהליך החיברות של הילד.

בית הספר כסוכן חיברות

תפקידו של בית הספר כסוכן חיברות בשני רבדים עיקריים, פורמלי ובלתי פורמלי:

חיברות להישגיות ע"י תגמול הישגים ועידוד תחרות בין התלמידים. (לא פורמלי). חיברות לעצמאות והפחתת התלות במשפחה- ביה"ס נותן משימות שהפרט מתמודד עמן בתפקידו כתלמיד. (לא פורמלי).

חיברות אוניברסלית-חינוך לערכים המקובלים בחברה כמו שוויון, דמוקרטיה וחירות. (פורמלי).

חיברות להשתלבות בקבוצת השווים- ביה"ס הוא סביבה חברתית להשגת מטרה זו על ידי המשימות הפורמליות שהוא מטיל ובאמצעות הפעילויות הבלתי פורמליות המתרחשות בו, כגון ההפסקות. (פורמלי ולא פורמלי). חיברות לסטטוסים חברתיים שונים- מגדריים, מקצועיים ואזרחיים (לא פורמלי).

קבוצת השווים כסוכני חיברות

קבוצת השווים משפיעה על סגנון בילוי, סגנון לבוש וכו'. קבוצת השווים מאופיינת ביחסים ישירים ובלתי פורמליים היוצרים קרבה רבה והשפעה הדדית גדולה, ומקיימים תרבות משנה של נעורים. מבחינה פסיכולוגית המתבגר תובע לעצמו יותר עצמאות, כדי לגבש את זהותו כזהות נפרדת מובחנת ועצמאית מזו של הוריו, הוא חייב להיפרד מהם ולהתרחק מהם. לכן הוא מתנתק מהמסגרת המשפחתית ההורית והקבוצה המשמעותית ביותר עבורו בשלב זה זוהי קבוצת השווים. הדימוי העצמי והחברתי של הנער/ה מושפע מהסטטוסים והתפקידים שלו בקבוצת השווים (מקובל, לא מקובל, פופולרי, מצחיק, משעמם). הערכים והעמדות שהוא מאמץ לעצמו הם אלה שמקובלים בחברת השווים. נורמות ההתנהגות שהוא מאמץ לעצמו הם אלה שמקובלים בחברת השווים- יש נטייה חזקה מאוד לקונפורמיות דווקא בגלל העדר הביטחון העצמי והדימוי העצמי השביר. בחיברות דמוקרטיות, קבוצת השווים שבהן חבר היחיד הן רבות ומגוונות יותר בערכיהן ובנורמות שלהן מקבוצות השווים של הצעירים בחיברות הלא דמוקרטיות.

במה שונה החיברות בקבוצת השווים לעומת החיברות בקבוצת המשפחה?

קבוצת השווים שונה מהמשפחה:

בקבוצת השווים, היחסים הם שווי כוחות ובמשפחה, הילד תלוי בהוריו. בקבוצת השווים, המתבגר יכול לדבר עם חבריו על כל נושא שיתחשק לו ובמשפחה, הוא מתבייש. המתבגר ניצב פעמים רבות בדילמה האם לציית למשפחה כסוכנת חיברות או האם לציית לקבוצת השווים. קבוצת השווים מסייעת למתבגר לסיים את תקופת תלותו במבוגרים. קבוצת השווים משפיעה על המתבגר בתחומים כגון: סגנון לבוש וסוגי מוסיקה והמשפחה משפיעה על המתבגר בתחומים כגון: תכנון המשך לימודים, תכנון קריירה ועוד.

דוגמה לתהליך חיברות

החידה הסינגפורית \ וימן ונבו (פירוט במצגת)

גבי וימן וברוך נבו בספר שכתבו "החידה הסינגפורית" הספר מתאר את החברה הסינגפורית ואפשר ללמוד על הקשר בין חיברות לבין תרבות סינגפור, מדינת-אי קטנה יחסית במזרח אסיה, מעוררת השתאות. הערך המרכזי הוא הישגיות תחרותית, והוא מוטמע באמצעים מגוונים ועל ידי כל סוכני החיברות. מגיל רך ישנו חינוך למצוינות, ולצד טיפוח האינדיבידואליזם וההישגיות, ישנה הדגשה של תרומה לחברה. המשטר דיקטטורי, אסורה ביקורת על המשטר בכל צורה שהיא והחינוך מכוון לצייתנות עיוורת. החוקים נוקשים והאכיפה קפדנית. להלן כמה דוגמאות: אסור למכור מסטיקים או לעשן במקומות ציבוריים, העונש על סחר בסמים הוא מוות.

תלמידי סינגפור מגיעים למקום הראשון בעולם בתחרויות בין-לאומיות במתמטיקה ובמדעים. ההשקעה בחינוך אדירה ומעודדת הצטיינות. המצטיינים בלימודים נשלחים ללמוד באוניברסיטאות הטובות בעולם ומיועדים לתפוס את עמדות המפח במדינה. גם הישגיה הכלכליים של המדינה מרשימים.

תהליך החיברות כפי שבא לידי ביטוי בסינגפור. הנחלת התרבות מדור לדור: החינוך הסינגפורי קפדני ובו ישנה התייחסות נוקשה ביותר לכל חוק או נורמה. אין העלמת עין או התחשבות בנסיבות מקלות. באופן זה לא חלים כמעט שינויים ואין תמורות בסביבה החברתית ובמערכת התרבותית שיבוץ הפרט במבנה החברתי: המערכת החינוכית מזהה כישורים בקרב תלמידים, ובהיותה מערכת ממיינת היא מפנה תלמידים להמשך לימודים או העסקה בהתאם לכישוריהם הדיפרנציאליים.

פיקוח חברתי: הפיקוח מופעל באמצעות סוכני החיברות המרכזיים: המדינה, מערכת החינוך ואמצעי תקשורת. מופעלות סנקציות פורמליות ובלתי פורמליות

לסיום יחידת הלימוד

ענו על השאלות הבאות (השאלות לקוחות ממבחני מדעי ההתנהגות)

1 - חיברות היא:

- א. מפגש של חברים מהעבר
- ב. מפגש של משפחה רב דורית
- ג. תהליך שבו האדם לומד להכיר את חוקי החברה שבה הוא חי

2 - סוכן החיברות המשמעותי עבור הילד המתפתח הוא:

- א. התא המשפחתי הגרעיני
- ב. סטודנט בוגר החונך את הסטודנט הצעיר עם כניסתו לאוניברסיטה
- ג. האינסטינקטים הפיזיולוגיים עמם הילד נולד
- ד. מבנה הבית בו גרה המשפחה

3 - הקבוצה הראשונית של האדם היא:

- א. המשפחה שהקים – אשתו וילדיו
- ב. משפחת המוצא
- ג. עמיתיו לעבודה
- ד. המשפחה המורחבת

4 - הקבוצה הראשונית של האדם היא:

- א. אשתו וילדיו לאחר הנישואים
- ב. משפחת המוצא שלו
- ג. המשפחה המורחבת
- ד. חבריו הקרובים בעבודה

5 - חיברות הוא תהליך שבו:

- א. האדם בעודו ילד ולכל חייו, לומד את החוקים ומנהגי החברה בה הוא נמצא ומתפקד.
- ב. סטודנטים באוניברסיטה לומדים על תהליכים חברתיים.
- ג. נוצרת מומחיות בתחום חיבור מאמרים.
- ד. נוצרים קשרים חברתיים במסגרות חדשות.

6 - קבוצת הכדורגל של היישוב זכתה באליפות הארץ. כעת מתכוננים השחקנים להתחרות ולנצח נבחרות ממדינות אחרות בגביע אירופה.

קבוצת הכדורגל נחשבת לקבוצה מסוג:

א. קבוצת התייחסות

ב. קבוצה משימתית (מוכוונת מטרה)

ג. קבוצה חברתית

ד. קבוצה עדתית

7 - המשפחה ממלאת תפקידים חשובים ומרכזיים בחיי הפרט. איזה מבין התפקידים הבאים אינו נמנה על תפקידי המשפחה:

א. הסדרת יחסים בין בני זוג.

ב. הענקת של סטאטוס ראשוני לצאצאים - הצבה חברתית.

ג. סיפוק צרכים חומריים בסיסיים ותמיכה רגשית.

ד. מימון רכישה של מכונית וחופשה בחו"ל.

8 - מאפייני הקבוצה

א. מינימום שני אנשים.

ב. בין החברים בקבוצה מתקיימת תקשורת.

ג. לחברים בקבוצה יש מכנה משותף.

ד. כל התשובות נכונות.

9 - נכון/לא נכון

מנגנון החיברות עוזר לאדם לתפקד היטב בסביבה החברתית שבה הוא חי.

נכון/לא נכון

המשפחה מהווה קבוצה ראשונית בה לומד הילד לתפקד בקבוצה. נכון / לא נכון

חיברות הוא תהליך שבו אדם לומד את חוקי החברה ומנהגיה. נכון/לא נכון

משפחה היא הקבוצה החברתית הכי בסיסית. נכון / לא נכון

החברים בוועד ההורים של בית הספר, אשר פועלים יחד לאורך

השנה כדי לשפר את הצמחייה בחצר בית הספר, נחשבים לקבוצה

מוכוונת מטרה. נכון / לא נכון

סוכן החיברות הראשוני והמרכזי הוא בית הספר, והוא בלבד אחראי

לחינוך הדור הצעיר. נכון / לא נכון

בית הספר נחשב לאחד מסוכני החיברות החשובים. נכון/ לא נכון

חיברות היא מנגנון חברתי ללימוד הנורמות המקובלות.

נכון/ לא נכון

קבוצה חייבת להיות בעלת מרכיב של המשכיות.

נכון/ לא נכון

10 - אירוע א':

ענו רק על סעיף א'

בכל יום שישי בבוקר במהלך השנתיים האחרונות נפגשו עשרים נשים. במהלך המפגשים אנחנו מדברות, צוחקות, ומשתפות זו את זו בעניינים שונים. בסופו של כל מפגש כזה עולות הנשים אחת אחת על המאזניים ונשקלות. התגובה של הנשים הינה בהתאם למה שמראים המאזניים: פעמים הן מעודדות ומנסות למצוא תירוצים ולחזק את מי שעלתה במשקל, ופעמים הן מרעיפות מחמאות, מוחאות כפיים לכבוד זו שהצליחה לרדת במשקל. מהמפגשים הללו צמחו הרבה מאוד חברויות טובות, שלא מוצאים בקלות בחיינו כיום.

ההתחלה שלי הייתה לפני כשנתיים, כאשר נועה חברתי הציעה לי להצטרף לחוג הרזיה בשיטת "חלי ממך", וזאת כדי להיפטר מכמה קילוגרמים, שנותרו לאחר הלידה האחרונה שלי. בדומה לי היו עוד כמה נשים, שרצו להפחית ממשקלן. נועה חברתי מעודדת אותי ללא הרף: מדרבנת אותי לאכול לפי תכנית ההרזיה, דואגת שנשמור על קשר ועל מעורבות בקבוצה. לא רק אני זוכה ליחס זה, אלא גם כול שמונה עשרה הנשים האחרות מקבלות יחס דומה: היא מעודדת, תומכת ומאיצה בכולן להיפגש מעבר לשעות החוג. ואכן אנחנו נפגשות וחוגגות ימי הולדת של כל אחת ואחת מאתנו.

מי ששוקלת אותנו היא רחל. רחל היא קצת יותר מבוגרת מרובנו, והיא אחראית על הסדר והנהלים במקום. לפעמים היא גם נוזפת בנו, אם אנחנו עולות במשקל וגם מזכירה לנו לשם מה אנחנו נפגשות. רחל מנהלת את המפגשים, נותנת זכות דיבור, למי שרוצה לדבר, ועוצרת את הדברניות. אנחנו משתפות זו את זו בחוויות של השבוע שחלף, ונשבעות לקיים הבטחות, שלא קוימו, בשבוע הבא.

א. האם מדובר בקבוצה, ואם כן, מהו סוג הקבוצה?

ב. ציינו מה הם שני סוגי המנהיגות המוזכרים בקטע, ומי בקטע מגלם כול סוג?

ג. הציגו יתרון אחד וחסרון אחד עבור כל אחד מסוגי המנהיגות שזיהיתם בסעיף

א'.

11 - הסבירו את הטענה/חשיבה/אמירה המוצגת במשפט

1 - החברים בקבוצה ראשונית מחשיבים את קיום הקבוצה ואת היחסים הרגשיים המתקיימים בין החברים המשתייכים אליה, כמטרה ראשונית ועיקרית של הקבוצה.

2 - אנשים משתייכים לקבוצות משום שהקבוצה מספקת צרכים מגוונים של הפרט.

3 - תהליך החיברות מאפשר לדור הצעיר ללמוד ולרכוש לעצמו את דפוסי ההתנהגות, אשר יאפשרו לו להשתלב באופן מוצלח בחברה ולממש את הפוטנציאל והכישורים שלו.

לסיום

- ציין דבר חדש שלמדת ולא ידעת קודם.
- ציין דבר אחד שעניין אותך במיוחד.
- מה היה לך קל ומובן, מה היה לך יותר קשה להבנה.
- שאלות שהיית רוצה לשאול עם סיום הנושא.

מדעי ההתנהגות – היחיד והמשפחה - יחידת לימוד שמינית

משאבים משפחתיים – 2-3 שעות

מה תלמדו ביחידת לימוד זו?

פירוט	מושגים	נושא
סוגי משאבים המשאבים העומדים לרשות המשפחה: משאבים כלכליים: מצרכים ומוצרים, כסף, רכוש, יכולת השתכרות. מקצוע משאבים פסיכולוגיים, רגשיים: הכלה - קבלה, אמפתיה, הכלה מודעות עצמית, אינטליגנציה רגשית. דימוי עצמי, משאבים חברתיים: משפחה, חברים, קשרים בינאישיים, ארגונים ועמותות, קבוצות תמיכה, זכויות אזרח, קהילה, משאבים תרבותיים: ידע, השכלה, שפה, דפוסי התנהגות, דפוסי צריכה תרבותית.	משאבים כלכליים משאבים פסיכולוגיים משאבים חברתיים משאבים תרבותיים	משאבים משפחתיים
חשיבות המשאבים הללו ותרומתם לתפקוד המשפחה ולהתפתחותם והעצמתם של הפרטים במשפחה. זיהוי המשאבים העומדים לרשות משפחות הלומדים עשוי לעודד שימוש מוגבר במשאבים הקיימים; הכרת משאבים נוספים עשויה לעורר חשיבה אודות דרכים לפיתוח המשאבים החסרים. <u>ניתן לבצע המחשה גרפית של שימוש במשאבים המשפחתיים של הלומדים: ציור עוגת משאבים, חלוקה לפרוסות על פי הגודל היחסי של כל משאב.</u>		

בסיום יחידה זו הלומדים:

יכירו אילו סוגי משאבים עומדים לרשות כל משפחה.

חומר עזר: מצגת משפחה מתאימה ליחידות לימוד 7-8-9

שיעור 1-2

הצעות לפעילות

פעילות 1

שיר: מיליונים

<https://www.youtube.com/watch?v=wCg5vIzg2YA>

קליפ עם צילומים – 4 דקות

<https://www.youtube.com/watch?v=5xZqusDHnrI>

אתי אנקרי- מיליונים - עם המילים - 4 דקות

<https://www.youtube.com/watch?v=PSSQAb5zpts>

זהו זה! 2020 | מיליונים + מילות השיר

מיליונים יצא בראשית 2004. תחילה כשיר בודד ואחר כך באלבום שנשא את שמו. ההצלחה הייתה גדולה ומיידית, השיר עסק במה שחיבר אז את כל עם ישראל ומחבר גם היום.

מיליונים – מילים ולחן אתי אנקרי

אני יודעת שהכסף לא חשוב
אני יודעת אם הלך אולי יום אחד ישוב
אני יודעת שאתה יודע שאני יודעת
שלחשוב עליו זה סתם בזבוז
של זמן שעובר עלינו גם בלעדינו הוא יזוז

אני יודעת שאתה יודע שאני יודעת
שאני לא יודעת כלום
אבל משהו היום דרך עלי
ואני לא יכולה לקום

אני יודעת שאתה יודע-
השתכרתי החודש לא רע
ובכל זאת הם הגיעו
להוציא לפועל אצלי בדירה

לקחו ת'טלויזיה ת'ארון את המגירה
שפכו את מה שבתוכה

אני יודעת שזה לא צודק
ואין לי הוכחה

ניסיתי להגיד שהמיסים
הורגים כל הגיון
והם אמרו לי שהם לא גונבים,
הם לוקחים ברישיון

אני יודעת שאתה יודע שאני יודעת
שאני לא יודעת כלום
אבל איך שזה קרה לי
לא יכולתי לקום

יש כמוני מיליונים
מתגלגלים ברחובות
יש כמוני מיליונים
בכל מיני צורות

יש כמוני מיליונים
אנשים בני תמותה
בלי כסף,
לא שווים פרוטה

אני יודעת שהבריאות חשובה
יותר מכסף הרבה יותר
ועל אהבה אין מה לדבר
אסור בשום פנים ואופן לוותר

אני יודעת יש חובות מגלגלים
מתגלגלים עלינו ביקום
אז אם היום נפלתי
אולי מחר אני אקום

אני יודעת שאתה יודע שאני יודעת

שאני לא יודעת כלום
אבל מישהו היום דרך עלי
ואני לא יכולה לקום

ויש כמוני מיליונים
מתגלגלים ברחובות
יש כמוני מיליונים
בכל מיני צורות

יש כמוני מיליונים
אנשים בני תמותה
בלי כסף,
לא שווים פרוטה

אתה זוכר את סוזן הבכירה מהבנק
נתנה לי הרבה אהבה
בעיקר הפשטות הקסימה אותה,
נגעתי לליבה

זה לקח לה קצת זמן לתפוס את העניין
לשנות את הגישה שלה אלי
היא הבינה שאין לי מזומן
והפשיטה את כבודי מעליי

אתה יודע שאני יודעת שאתה יודע
שאני לא יודעת כלום
ממרומי מעלתה
לא יכולתי לקום

הקשיבו לשיר ומילותיו וענו.

- איזו תופעה עולה מהשיר? אילו פערים עולים ממילות השיר?

משפט מפתח בשיר הוא: "מישהו דרך עלי, ואני לא יכולה לקום".
נקודת מבט אישית קשה זו, לצד הטענה הכללית כי "יש כמוני מיליונים", מחזקת את ההרגשה שמדובר בבעיה עמוקה: יש משהו שאינו צודק ואף פוגעני במציאות הכלכלית החברתית הקיימת, ויש לחתור לשינויה.

- מהי הכוונה במשפט: "יש כמוני מיליונים, אנשים בני תמותה, בלי כסף, לא שווים פרוטה?"
- אילו תחומים רגשיים, חברתיים, פסיכולוגיים עולים ממילות השיר?
- מהו לפי השיר היחס בין כסף, בריאות, כבוד ואהבה? מה חשוב יותר, וכיצד הם קשורים זה לזה?
- מצאו משפט בשיר שאתם מזדהים או אינכם מזדהים, והתייחסו אליו.

<https://www.tarbuty.org.il/page/26900/0>

<https://www.youtube.com/watch?v=DRXOUwYVkeQ>

טיפקס - בתוך נייר עיתון ~הקליפ הרשמי

על מה השיר מדבר? וכיצד הוא קשור לנושא שלנו?

.

פעילות 2

<https://www.ynet.co.il/news/article/rkj4cr4ws>

"פערים אקוטיים בין הפריפריה למרכז": צעדת השוויון יצאה לדרך

אלפי משתתפים יצאו מהצפון והדרום אל הכנסת, במחאה על הזנחת הפריפריה בתחומי הבריאות, החינוך, הדיור, התחבורה והתעסוקה. מארגני הצעדה הציגו נתונים מדאיגים, והסבירו: "היכולת לשנות את המציאות הזו נמצאת אצל מקבלי ההחלטות" **הדר גיל-עד** | 18.09.22

הקשיבו לכתבה בת 4 דקות וענו

- מהי הבעיה המוצגת ?
- ציירו שמש בעיגול המרכזי כתבו פערים
- בחיצים היוצאים מהשמש כתבו באילו תחומים יש פערים על פי הכתבה?
- מהם ההשלכות של פערים אלה על כל תחומי החיים.

פעילות 3

שיח בכיתה:

בטבלה שלפניכם סוגי המשאבים העומדים לרשות כל משפחה.

נשוחח על: מה חשיבות כל משאב? מהי תרומתו כל משאב לתפקוד והתפתחות המשפחה? מהם היתרונות והחסרונות של כול משאב ? הציגו דוגמאות לכל משאב

סוג משאב	השפעת המשאב
משאבים כלכליים מצרכים ומוצרים , כסף, רכוש, יכולת השתכרות. מקצוע	
משאבים פסיכולוגיים רגשיים הכלה - קבלה, אמפתיה, מודעות עצמית, אינטליגנציה רגשית. דימוי עצמי,	
משאבים חברתיים משפחה, חברים, קשרים בינאישיים, ארגונים ועמותות, קבוצות תמיכה, זכויות אזרח, קהילה,	

מהם משאבים פסיכולוגיים רגשיים?

משאב פסיכולוגי הוא :

יכולות ואמצעים רגשיים, התנהגותיים וקוגניטיביים שקיימים אצל הפרט, ויכולים לשמש אותו ולקדם אותו בעת הצורך. המשאבים הפסיכולוגיים יכולים לסייע לאדם הן ביומיום, הן בהתפתחותו הטבעית, והן במצבי משבר.

המשאבים הפסיכולוגיים של האדם חיוניים להתפתחות אישיותו בילדות.

למשאבים אלו שלושה מקורות מרכזיים: הורי הילד, הילד עצמו - הלוקח חלק פעיל בעיצוב סביבתו, והמטען הגנטי.

ממשאבים אלו ניתן ליצור את אבני היסוד המאפשרות לילד לתפקד באופן יעיל בחברה, לחוש תחושת מסוגלות עצמית ולהביא לידי ביטוי את יכולותיו הרגשיות, ההתנהגותיות והקוגניטיביות.

הורים עשויים לעודד או לעכב את צמיחת המשאבים הפסיכולוגיים של ילדיהם, באופן בו הם מספקים משאבים לילדיהם בתהליך החיברות.

מקורות המשאבים הפסיכולוגיים

ההורים הם הדמויות הראשונות והמשמעותיות בחייו של ילד ולכן יש להם תפקיד מרכזי בתהליך התפתחות אישיותו. מצד אחד, ההורים מספקים לילדיהם חום, אהבה ואינטימיות ומצד שני, מחנכים ומלמדים אותם ערכים, נורמות והתנהגויות רצויות על מנת שיוכלו לתפקד בחברה באופן יעיל. כלומר, ההורים מלווים את ילדיהם בתהליך החיברות.

ילדים תלויים במשאבים שהוריהם מספקים להם, ולכן ההורים הם בעלי השפעה ייחודית בכל ההיבטים הקשורים בהתפתחות אישיות הילד. לכן יש חשיבות מכרעת לסיפוק משאבים פסיכולוגיים חיוביים כדי שילד יחוש תחושת מסוגלות המוגדרת כהצלחה במשימות התפתחותיות עיקריות.

השפעת התנהגות ההורים והמטען הגנטי על התפתחות הילד

למרות השפעתם המרכזית של ההורים בתהליך החיברות של הילד, קיימים שני גורמים נוספים המשפיעים על התפתחות אישיות הילד: האחד הוא הילד עצמו – הלוקח חלק פעיל בעיצוב סביבתו במטרה להשיג את המשאבים הפסיכולוגיים הנחוצים להתפתחות אישיותו. השני הוא המטען הגנטי של ההורים שעשוי להשפיע הן על התנהגות ההורים בחינוך הילד (למשל: הורה רגיש לעומת מעניש) והן על המטען הגנטי של הילד ושניהם יחד, כלומר, גם התנהגות ההורים בחינוך הילד וגם המטען הגנטי של הילד משפיעים בתורם על התפתחות אישיותו - השפעתו של האחד אינה מערערת את חשיבותו של האחר.

קשר בין משאבים והשפעתם

מחקרים גורסים, שיש קשר ישיר בין רמת ההשכלה של הורים לבין השכלת ילדיהם, וכן כי יש קשר ישיר בין מעמד כלכלי של הורים לבין השכלת הילדים. המונח "פער חברתי" עניינו אי שוויון בין בני אדם בממדים רבים ומגוונים, ובהם תכונות וכשרים ביולוגיים לצד מאפיינים בעלי אופי כלכלי, חברתי ותרבותי כגון רמת ההכנסה, ערך הנכסים, רמת ההשכלה במדד של שנות לימוד, וגם עמדות, אמונות, מודעות לקיומם של שירותים כגון בריאות, חינוך וביטחון ותפיסת זמינותם, וכן מדדים שעניינם רווחה תרבותית, שאיפות בתחום התעסוקה והרווחה הכלכלית, מידת הביטחון ביכולת האישית ועוד.

הפערים הללו הכוללים פערי הכנסה ופערים חברתיים מרכיבים את מצבו החברתי-כלכלי של הפרט. דוחות תקופתיים של משרד האוצר ובנק ישראל מאשרים כי **מדינת ישראל היא מדינה שבה הפערים החברתיים הולכים וגדלים**. לגורמים הנלווים לעוני יכולות להיות השלכות חמורות על התפתחות הילד: ילדים הגדלים בעוני סובלים מבעיות בריאות תכופות יותר; תינוקות רבים למשפחות עניות נולדים במשקל ירוד; בקרב ילדים הגדלים בעוני יש שיעור גדול יותר של תאונות; תזונתם של ילדים עניים רבים היא גרועה יותר והטיפול הרפואי שהם מקבלים גרוע יותר. משפחות עניות בדרך כלל נתונות ללחצים יותר מאשר משפחות מן המעמד הבינוני, ובהם אי ודאות כלכלית, אובדן תעסוקה, פינוי מקום מגורים והחלפתו, מחלה, מעשה פשע. הורים שעוברים עליהם זמנים כלכליים קשים נוטים להיות מדוכאים, רגזניים ופזוזי נפש יותר מהורים שמצבם הכלכלי בטוח. הם עלולים להיהפך להורים מענישים והפכפכים, לחלק פקודות ולחזק אותן באיומים, בעלבונות ובעונשים גופניים.

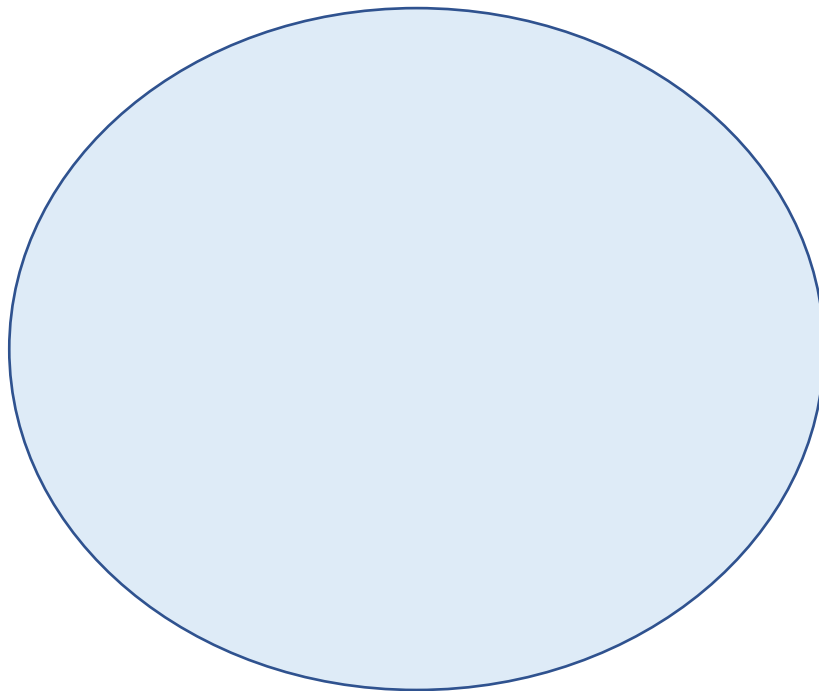
ניעות חברתית (נקראת גם ניידות חברתית או מוביליות חברתית, באנגלית: Social Mobility) היא מושג בסוציולוגיה, המתאר את היכולת של אדם או משפחה לשנות את מעמדם הכלכלי-חברתי.

הגורמים המרכזיים המשפיעים על היכולת לניעות חברתית הם: הון חברתי, מקום מגורים, השכלת הורים, בריאות, מעמד הורים, מבנה משפחתי, העברת נכסים בין-דורית וחינוך איכותי ונגיש. הניעות יכולה להיות כלפי "מעלה" או כלפי "מטה" (לטובה או לרעה), כאשר לכל תזוזה יש השפעה על חיי האדם או המשפחה. כאשר אי-השוויון בין מעמדות חברתיים גדל, כך פוחת הסיכוי לניעות חברתית, כלומר קשה יותר לטפס בסולם המעמדות.

פערים חברתיים, לרוב, אינם נובעים מהבדלים גנטיים או אינדיבידואליים. הם נוצרים ומתבססים על ידי תהליכים ומנגנונים חברתיים, שמעמיקים את אי-השוויון במתן הזדמנויות. סימנים לניעות חברתית, כגון חינוך ובריאות, יכולים לשמש לחיזוי של ניעות של אדם או קבוצה בחברה מרובדת. לדוגמה, הורים ממעמד סוציו-אקונומי גבוה יכולים לשלוח את ילדיהם לתוכנית חינוך מוקדם, על מנת להגביר את סיכוייהם להצלחה בלימודים בשנים המאוחרות יותר של חייהם. גורמים נוספים המשפיעים על הניעות החברתית הם הון חברתי, הון תרבותי, תעסוקה, בריאות והשפעות אזוריות-גאוגרפיות.

מעגל המשאבים – רצוי מול מצוי

- איך צריך להראות מעגל משאבים רצוי/ אידיאלי?
- חישבו על משפחה כלשהי ושרטטו את מעגל המשאבים שלה.
- משאבים כלכליים, רגשיים חברתיים, תרבותיים, השכלתיים.

לסיום יחידת הלימוד

ענו על השאלות הבאות (השאלות לקוחות ממבחני מדעי ההתנהגות)

1. המשפחה יכולה לגייס משאבים מהתחום הבא_:

- א. משאבים כלכליים
- ב. משאבים פסיכולוגיים
- ג. משאבים רגשיים
- ד. כל התשובות נכונות

- משפחה שיש לה משאבים כלכליים רבים, תתפקד טוב יותר. נכון / לא נכון
- להשכלה של ההורים אין חשיבות ואין השפעה על ההתפתחות של הילדים, של מעמדם ושל עתידם. נכון / לא נכון

הסבירו את הטענה, החשיבה המוצגת במשפט.

1- לרשות כל משפחה עומדים משאבים כלכליים, חברתיים ותרבותיים, אשר מגבירים או מפחיתים את ההזדמנויות ואת האפשרויות של בני המשפחה להתפתח ולהתקדם.

2- להשכלת ההורה השפעה מכרעת בהתפתחותו ועתידו של ילדו.

לסיום

- ציין דבר חדש שלמדת ולא ידעת קודם.
- ציין דבר אחד שעניין אותך.
- ציין דבר אחד שידעת והתחדד לך.

מדעי ההתנהגות – היחיד והמשפחה - יחידת לימוד תשיעית

מעגל חיי המשפחה – 8 שעות

מה תלמדו ביחידת לימוד זו?

פירוט	מושגים	נושא
מעגל חיי משפחה, זוגיות, גיל ההתבגרות, "הקן המתרוקן", זיקנה. מעברים, לחץ, משבר, דור הסנדוויץ'-דור הביניים, פער דורות, משאבים משפחתיים שלבים במעגל חיי המשפחה : עזיבת משפחת המוצא, זוגיות מחייבת, נישואים, לידות ילדים שלב אמצע החיים: הקן המתרוקן, סבאות, זיקנה.	שלבים במעגל חיי משפחה: זוגיות, הרחבת הקן, שלב אמצע החיים, הקן המתרוקן, דור הסנדוויץ', זיקנה	מעגל חיי המשפחה
אפיון כל אחד מהשלבים, מעברים ותהליכי שינוי: תהליכי השינוי במבנה וביחסים במשפחה במהלך החיים, הקשיים וההזדמנויות העומדים בפני המשפחה בתקופות המעבר ודרכי ההתמודדות עם שינויים. חיים במשפחות רב דוריות (עד 4 דורות), "דור הסנדוויץ'" – מטלות והתמודדות. פרישה מהעבודה, הזדקנות וזיקנה- השלכות על הפרטים ועל המערכת המשפחתית בשיחה בכיתה מומלץ לאפשר ללומדים להוסיף או לשנות את השלבים בהתאם לניסיונם הנושא פותח אפשרויות מתודיות מגוונות: שימוש באלבומים משפחתיים, שימוש בקטעים מסדרות טלוויזיה משפחתיות		

בסיום יחידה זו הלומדים:

יכירו את מעגל החיים המשפחתי יבינו את המורכבות של כל שלב בחיים

חומר עזר: מצגת מלווה – מעגל חיי המשפחה

סיכומים: מעגל חיי המשפחה ומוסד המשפחה

שיעור 1-2

הצעות לפתיחה

במצגת משפחה ליחידות לימוד 7-8-9 יש מגוון הצעות לפתיחה לשיקול דעת המורה.

במצגת מעגל חיי המשפחה יש הצעות לפתיחת הנושא.

מהי משפחה? הגדרה

(בהגדרה צריך להבחין בין הרצוי למצוי. כמו כן, כל תרבות שונה תגדיר את המשפחה בצורה שונה. לחברה יש תפקיד חשוב בהגדרת המשפחה.)
מרדוק (1945) : משפחה צריכה לכלול גבר ואישה נשואים + צאצאים.
הבעיות : משפחות חד-הוריות, מאומצים, חד מיני לא מתקבלים.
סטייסי (1990) : משפחה היא קבוצת אנשים שאוהבים זה את זה, ודואגים זה לזה.
הבעיות : הגדרה מאוד רחבה וכוללת המון דברים, וגם אם זה קבוצת אנשים שיש אלימות ואין אהבה זה לא יקרא משפחה למרות שהם נשואים ויש ילדים.
משוניס (1994) : משפחה היא קבוצת חברתית של 2 אנשים או יותר הקשורים בקרבת דם, נישואים או אימוץ וחיים בד"כ יחד.
טרוסט (1996) : משפחה מורכבת מדיאדות, כל שינוי מוסיף או גורע דיאדה.
בהתחלה הגדרת משפחה הייתה יותר מצומצמת, כבולה ומרובעת לדגם אחד, אך במשך הזמן ההגדרות התפתחו והתרחבו כדי להכיל יותר סוגי משפחות.
קשרים בלתי הפיכים שאינם ניתנים לבחירה.
אנשים הגרים תחת קורת גג אחת.
קבוצת אנשים אשר אינם מתגוררים באותו בית – אך יש ביניהם קשרים.
מערכת חברתית טבעית.

שאלה

- מדוע יש כל כך הרבה הגדרות למשפחה?
- למה כל כך קשה להגדיר?

נסו לתת את ההגדרה שלכם ל מהי משפחה....

המשפחה עוברת במהלך החיים תהליכי שינוי, חלקם צפויים וחלקם בלתי צפויים. שינויים אלה מחייבים התארגנות מחדש, הגדרה מחדש של תפקידים, ומעמידים במבחן את לכידותה וגמישותה. הדינאמיקה ביחסים משתנה במעברים משלב לשלב.

קריטריונים למיון משפחות

במה דומות משפחות בחברות שונות ובמה הן נבדלות זו מזו?

קריטריונים למיון משפחות

זהות המסגרת המשפחתית:

משפחת מוצא – המשפחה שאליה נולד הפרט.

משפחת הקמה – המשפחה אשר קמה לאחר נשואי בני הזוג.

משפחה גרעינית – משפחה הכוללת הורה אחד או שניים וילדיהם. מאפיינת חברה מודרנית.

משפחה מורחבת – משפחה אשר חיים בה יותר משני דורות ולפעמים גם קרובי משפחה נוספים.

אופן הקמת המשפחה:

נישואים – האופן שבו בני זוג ממסדים יחסי קרבה על בסיס קבוע והקמת משק בית. כל תרבות תגדיר מהם נישואים על פי הנורמות שלה.

קוהביטציה (ידועים בציבור) – בני זוג החיים יחדיו ללא קשר של נישואים.

משפחה חד הורית – משפחה שיש בה הורה אחד מסיבות כגון: גירושים,

התאלמנות, עגינות, פרידה או מבחירה. משפחה כזו תמיד תהיה דו דורית.

משפחה מורחבת – משפחה הבנויה מבני זוג אשר משפחתם הקודמת התפרקה ומונה את ילדיהם מהנישואים הקודמים ולעיתים גם ילדים מאומצים.

מספר בני הזוג:

מונוגמיה – נישואים בין שני בני זוג בלבד.

פוליגמיה – נישואים בין שלושה או יותר בני זוג.

פוליגמיה מסוג ביגמיה – גבר הנשוי לשתי נשים.

פוליגמיה מסוג פוליגיניה – גבר הנשוי ליותר משתי נשים.

פוליגמיה מסוג פוליאנדריה – אישה הנשואה למספר גברים.

קשר בין יחידות השייכות של בני הזוג (דפוסי נישואי/בחירת בן זוג)

אנדוגמיה – נישואים בין בני זוג מאותה קטגוריה חברתית למשל: גיל, גזע, מעמד חברתי וכו'. מאפיין חברות מסורתיות.

אקסוגמיה – נישואים בין בני זוג שאינם שייכים לאותה קטגוריה חברתית. בישראל מקובלת אקסוגמיה עדתית אך אקסוגמיה דתית אינה מקובלת (אם כי יש סימנים בחברה הישראלית שגם זה מתחיל להשתנות וניתן לראות יותר זוגות מעורבים דתיו־חילוני).

דפוס מגורים

פטרילוקלי – לאחר הנישואים הזוג עובר לגור בבית משפחת הבעל או בקרבתה.

מטרילוקלי – לאחר הנישואים הזוג עובר להתגורר בבית משפחת האישה או בקרבתה.

ניאולוקלי – לאחר הנישואים הזוג עובר להתגורר במקום חדש שאינו קרוב למשפחות בני הזוג. זהו דפוס מגורים המאפיין חברות מודרניות.

דפוס סמכות

פטריארכלי – מבחינה חברתית הגבר הוא השולט ובעמדת הכוח והסמכות לעומת האישה.

מטריארכלי – מבחינה חברתית האישה היא זו ששולטת ובעמדת הכוח לעומת הגבר. זהו דפוס סמכות נדיר.

שוויוני – ישנה חלוקת תפקידים שוויונית בין בני הזוג. מאפיין חברות פוסט מודרניות.

אופן הגדלת המשפחה

ביולוגית – המשפחה גדלה על ידי היריון בדרך טבעית של האישה.

אימוץ – מצרפים למשפחה ילד באופן חוקי וזכויותיו הן כמו של הילד הביולוגי.

הפריה מלאכותית – הפריה של ביצית האישה או שנתרמה לה, בתנאי מעבדה, על ידי זרע בעלה או זרע של תורם.

פונדקאות – כאשר אישה שאינה האם הביולוגית נושאת את העובר אשר נוצר בהפריה מלאכותית.

דפוס ייחוס

פטרילינארי – בדפוס זה השארים יהיו קרובי משפחה מצד הבעל בלבד (הירושה עוברת מאב לבן).

מטרילינארי – בדפוס זה השארים יהיו קרובי משפחה מצד האם בלבד (הירושה עוברת מאם לבת).

בילינארי – השארים יהיו קרובי המשפחה מצד האם ומצד האב

פעילות 1 - שיח

- תארו את המשפחה שלכם על פי הקריטריונים שבכתבה
- איזו משפחה אתם?

משפחות / אלה כנען

עולמנו מלא במשפחות כה רבות,
מכל המינים ומכל הצורות.
יש משפחות של אמא ואבא וכמה ילדים,
יש משפחות של ילד אחד וזוג הורים.
יש משפחות גדולות עם סבים וסבתות,
יש משפחות עם הרבה דודים ודודות.
יש משפחות שיש רק סבא אחד,
או סבתא, או דודה, או ידיד מיוחד.
יש משפחות שיש בהן רק הורה אחד,
שאוהב כפול ולפעמים ובאופן מיוחד,
ולפעמים זוהי אם, לפעמים זהו אב,
גם במשפחה מצומצמת כל ילד נאהב.
יש משפחות של שתי אימהות,
יש אמא וסבתא ולפעמים יש דודות.
יש משפחות של שני אבות,
או של אב ושל דוד,
ולפעמים זה נראה מסובך עד מאוד.
עולמנו מלא במשפחות כה רבות,
מכל המינים ומכל הצורות,
ובכל משפחה, לא משנה מאיזה סוג,
חבל של אהבה קשור וארוג,
ובבסיס הדבק שמחבר את כולם,
זוהי אהבה שסמיכה מקשר של דם.

שלבים במעגל החיים במשפחה

מה מאפיין את מחזור החיים?

מאת פנינה רוזנברג וליאת רמתי-נבון

1. אדם ממשיך את התפתחותו לאורך כל חייו.
 2. מחזור חיי האדם מתחלק לשלבים. כל שלב שונה מקודמו.
 3. החלוקה לשלבים נעשית ע"י תקופות מעבר, שלעיתים מלוות במשבר.
 4. תקופת מעבר מאפשרת צמיחה.
- בכל שלב ושלב ישנו דגש על משימות התפתחותיות אחרות. בכל שלב מתנסים באתגרים התפתחותיים שונים, כגון – התרוקנות הקן ודאגה להורים המזדקנים.

השלבים במעגל החיים

1. נישואין וזוגיות
 2. הולדת ילד ראשון
 3. התרחבות המשפחה – לידת ילדים נוספים
 4. משפחה עם הצעירים המתבגרים
 5. התרוקנות הקן
 6. גיל פרישה – גיל הביניים
 7. הזקנה – גיל הזהב
- שלב 1 – נישואין וזוגיות** – בניית הזהות הזוגית, הינה המשימה המרכזית במחזור החיים של המשפחה. תחילה כל אחד חווה עצמו, כשלם שמקיים יחסים עם שלם אחר. ביצירת הזוג כל אחד הופך לחלק מתוך שלם. על כן, ישנם קונפליקטים והתלבטויות וקיים צורך ליצור חוקים חדשים, שמייחדים את הזוג וייצרו סגנון ייחודי. אי גיבוש הזהות הזוגית, מקשה על השלבים הבאים בהתפתחות המערכת המשפחתית ובאופן התנהלותה.
- שלב 2 – הולדת הילד הראשון** – בשלב זה לזוג תפקיד של זוגיות ותפקיד של הורות. על בני הזוג לגבש ולהגדיר את החלום הזוגי כיחידה נפרדת ואת הגבולות שבין הזוג לבין היחידות הקודמות (משפחות המוצא). האתגר בשלב זה הוא בבניית גבולות בריאים וברורים שמאפשרים אוטונומיה, פרטיות ואינטימיות.

הקשיים בשלב זה הינם:

- להיעדר היפרדות ממשפחות המוצא (קושי ליצור גבולות חדשים עם הסביבה)
- מעבר לשלב ההורות לפני בניית הזוגיות
- שילוב בין זוגיות לבין הורות

- הגדרת חלוקת תפקידים בין ההורים ביחס לילדים (של מי האחריות?)
- ירידה בחשק המיני/ בתשוקה

שלב 3 – התרחבות המשפחה – לידת ילדים נוספים – בשלב זה מצטרפים ילדים נוספים למשפחה.

המשימות הן:

- בניית גבולות מתאימים בים ההורים לילדים ובין הילדים לבין עצמם (שימו לב – ההורים הם לא חברים של הילדים)
- בניית גבולות גמישים – כיצד על ההורים לא להיות פתוחים מדי ולהתאים עצמם לגמרי לסביבה ומנגד איך לא להיות נוקשים מדי. זהו שלב שבו עוברים נציגי המשפחה לסמכות אחרת (גן, בית-ספר, חוגים), המשפחה בודקת ונבדקת ע"י העולם והיא בוחנת עד כמה היא דומה או שונה משאר הסביבה.
- יצירת האינדיבידואציה של האחים. כיצד להיות נפרד אך משתייך.
- ההורים עסוקים בנושאים כמו קריירה, הצלחה מקצועית, שייכות למשפחה המורחבת. הקשיים הינם סביב חלוקה בין בית לעבודה וחלוקת המשאבים בין הילדים. כאשר, הדגש הוא על הזהות המשפחתית של הזוג.

שלב 4 – המשפחה עם הצעירים המתבגרים – ילדים מתבגרים יוצרים "סערות"

בבית. המתבגר נתון בסערות רגשיות ובוחן את כישוריו ביחסים החברתיים, המיניים והחשיבתיים. המתבגר חצוי מחוץ למשפחה וחציו בפנים. לא שייך למערכת הילדים וגם לא למערכת ההורים. כאשר השאלות שמעסיקות את ההורים קשורות לסמכות ההורית ומקומם מול המתבגרים. במידה וההורים לא עשו עבודה מספיק טובה מול ילדיהם בשלבים הקודמים, התנהגותם עם המתבגרים תיתפש כניסיון לפרובוקציה, מרד... הקשיים בשלב זה קשורים ליכולת להכיל את מקום המתבגר, ובמקביל זוג ההורים, צריך להמשיך בחייו, להתעסק בקשיים בזוגיות הממשיכים לבעבע, בשחיקה, בעייפות, בירידה בסקרנות...

בשלב זה המשימות הזוגיות הן מאתגרות ומצריכות שורשים עמוקים.

שלב 5 – התרוקנות הקן – כיום אנו עדים לתחילת גיל ההתבגרות בגילאים צעירים

ביותר ולהתארכות בשלבי ההתבגרות. יש והילדים פונים למסלול עצמאי ויוצאים מהבית לאחר הצבא/הלימודים ויש שהם נשארים בבית ההורים "הילד בן 30 ויש לו חום גבוה...."

הקשיים שעומדים בפני בני הזוג בשלב זה הינם:

- במקביל למשבר גיל הביניים שמתרחש בני הזוג, נושאים בתפקיד הטיפול בהוריהם. דבר המטיל מעמסה ריגשית קשה.

- התמודדות עם בית ריק מילדים וחזרה לחיות כזוג. מצב המעלה שאלות כגון: האם נשארו דברים משותפים? איך למלא את חלל הזמן? האם עדיין אוהבים? – צריך לעבור לאהבה בוגרת – מודעת. האביר עם הכרס והקרחת.
 - יש ירידה בריגוש המיני ישנה עליה בבדידות
- שלב 6 – גיל הפרישה – גיל הביניים** – קורה לעיתים קרוב לשלב התרוקנות הקן במקביל למשבר גיל העמידה, שינויים בריאותיים והורמונאליים ותישאל השאלה עד כמה הנישואין יציבים?
- האתגרים בשלב זה נוגעים בנושאים הבאים:
- עד כמה מרגישים חיוניים?
 - יצירה של קריירה שנייה
 - התעסקות עם הנאות החיים, התנדבות
 - או הזדקנות וחוסר יכולת?
- שלב 7 – הזקנה – גיל הזהב** – סימן התמודדות עם בגידת הגוף, מחלות, מוגבלויות כרוניות, מוות בן/בת זוג וחברים. התמודדות עם משמעות הקיום ומימוש בחיי היום יום.

שלבים במעגל החיים - ד"ר אלינער פרדס

שלב הגבר הצעיר

השינויים הנדרשים: הצעיר הבוגר מתחיל בשלב זה להתמודד בכוחות עצמו ולקבל עליו בהדרגה אחריות ולהתפתח בכיוון של עצמאות רגשית וכלכלית מצב זה נחשב שלב ביניים כשהצעיר עדיין לא בנה לו משפחה משלו, אך הוא מבסס את הנפרדות שלו ממשפחה המקור.

לפיכך מה שיצבע את "ההצלחה" של ההתמודדות עם שלב זה הוא מידת הדיפרנציאציה שפיתח וקשריו עם משפחת המקור: הורים ואחאים. בארץ, ניתן להתייחס לשלב זה כמאפיין צעירים עם שחרור מצה"ל. אפשר לראות במסעות ברחבי העולם שצעירים רבים עורכים אחרי צבא כחלק מהיכולת של הבוגר הצעיר לפתח יחסים בין אישיים מחוץ למשפחת המוצא.

הזוג החדש

השינויים הנדרשים: גיבוש היחידה הזוגית ומערכת יחסים המשלבת בין אינטימיות ואוטונומיה, היערכות מחדש של היחסים עם המשפחה המורחבת וחברים כדי לכלול את בן הזוג

בשלב הראשון הקשר הזוגי נוטה להתמזגות. עם הזמן וביסוס הזוגיות ניתן גם מקום למעגלים האחרים כמו משפחה מורחבת וחברים ונבנים דפוסי הקשר עם המשפחה המורחבת, של גבולות עם קשר בו זמנית.

בשלב זה עולות לא מעט בדיקת אמון. בני הזוג מתוודעים להבדלים ביניהם. תהליך זה מלווה לא אחת בחרדות, בכאב ובתחושה קשה, סביב התערעורת האידיליה וההרמוניה. בני הזוג מגבשים במרוצת הזמן את הדפוסים הזוגיים- את הדרך בה הם מתקשרים ביניהם כדי לפתור מחלוקות ואת אופן ההתמודדות עם אי הבנות ופערים.

מעבר להורות ומשפחות עם ילדים קטנים

השינויים הנדרשים: התגמשות המערכת הזוגית כדי לפנות מקום לילדים, כמו גם שיתוף פעולה בגידול הילדים ובמשימות הבית. הערכה מחדש של הקשרים עם המשפחה המורחבת באופן שכולל תפקידי הורות וסב/תאות.

במעבר להורות ובהתמודדות עם האתגרים הכרוכים בהורות, אפשר לראות כשלב בחיי הפרט שיש בו פוטנציאל משמעותי לצמיחה.

הולדת הילד הראשון יכול להיות אירוע שמח ומלכד בחיי הזוג, אך זה יכול לערער את האיזון שנוצר מבחינת המערכת הזוגית. ככל שבני הזוג הם ברמת ארגון אישיות נמוך יותר כך יתקשו לעבור למצב של שלישייה ולתת מקום בחייהם לילד. האשמות וכעס יכולים להתעורר, ויש שיחוש כי התינוק פולש למרחב שלהם.

משפחה עם מתבגרים

השינויים הנדרשים: הגדרה מחודשת של התפקידים במשפחה, כמו גם גמישות מוגברת של גבולות כדי לאפשר עצמאות של הילדים, יחד עם שמירה על לכידות המשפחה וערוצי תקשורת פתוחים.

איזון מחודש ביחסי הורים- ילדים, כדי לאפשר למתבגר לנוע לתוך ומתוך המערכת התמקדות מחדש של הזוג בנושאים הקשורים לקריירה ולנישואים התחלת המעבר לקראת טיפול בדור המבוגר יותר.

הקן המתרוקן

השינויים הנדרשים: מו"מ מחודש של הזוגיות עם התרוקנות הקן המשפחתי יחסי בוגר-בוגר ביחסים שבין ההורים לילדיהם הערכות מחודשת של מערכות היחסים בכדי שיכללו את החתנים/ כלות, מחותנים, ובהמשך נכדים

דאגה לדור המזדקן עם הזדמנות ליישב יחסים עם ההורים המזדקנים. בשלב זה הקן המשפחתי מתרוקן וההורים פורשים, על פי רוב ממעגל העבודה. בניגוד לשלבים הקודמים שהיו ממוקדים בדאגה לילדים, הגנה, וסוציאליזציה, בשלב זה ההורים באופן אופטימאלי משחררים את הילדים לעצמאות, מבלי לכידתם בקונפליקטים של ההורים בהתמודדותם עם מטלות שלב זה. ההורים בשלב זה

אמורים לתמוך (ברקע במידת הצורך, הם מתמודדים עם קבלה של ההחלטות שעושים הילדים הבוגרים גם אם לא מסכימים עמן) וכן קבלת בני הזוג של הילדים בשלב זה נישואי ההורים משנים את פניהם, על הזוג למצוא לו משמעות מעבר לגידול הילדים; ישנם זוגות אשר ייהנו מהחופש ויראו בשלב זה כהזדמנות שנייה להתגבש כ"זוג צעיר" ובקצה השני של הרצף יש שיחושו ריקנות, ושאינן דבר המחבר ביניהם.

משפחות בגיל המאוחר

השינויים הנדרשים: קבלת התפקידים הבין דוריים המשתנים כשמוקד הכוח עובר לדור הביניים שמירה על תפקוד זוגי ו/או אישי ועל תחומי תעסוקה, טיפוח עניין ומשמעות נוכח הירידה הפיזית; בדיקת אופציות חדשות של תפקידים משפחתיים וחברתיים • תמיכה בדור הביניים • (התמודדות עם אובדן) בן זוג, ירידה פיזית ומחלות.) על השלב הזה כתוב יחסית מעט בספרות המקצועית ואין ספק שלאור התארכות תוחלת החיים חשוב להעמיק בהבנה של הדינאמיקה של מערכות יחסים והאתגרים המאפיינים את הגיל

מושגים בנושא מעגל החיים

משבר אמצע החיים

זהו מונח אשר מתאר תקופה של חוסר סיפוק עצמי דרמטי אשר לרוב מורגש בגיל המעבר אצל גברים או אצל נשים (לרוב בין הגילאים 38–55 ונקרא גם משבר גיל 40). המושג הוצג לראשונה על ידי הפסיכואנליטיקאי הקנדי אליוט ז'אק והפך לפופולרי בשנות ה-70 של המאה העשרים עם פרסום ספרה של גייל שיהי - מעברים. התופעה מתוארת כמשבר פסיכולוגי שמגיע מתוך אירועים שונים בחייו של אדם שמנכחים את עובדת היותו אדם בר חלוף, שהוא מזדקן ושהמוות מתקרב ובלתי נמנע. לעיתים רבות, המעברים בהם אנשים מתנסים בשנים הללו, כגון הזדקנות באופן כללי, הפסקת הווסת, הזדקנות ומות ההורים, עזיבה של ילדים את בית ההורים, יכולים לגרום למשבר מסוג זה. התוצאה יכולה להיות רצון לבצע שינויים משמעותיים באספקטים מרכזיים של חיי היום יום, בקריירה, בנישואים, או במערכות היחסים.

מבוגרים רבים חווים אירועים משמעותיים בתקופה זו שיכולים לגרום למתח נפשי רב, חרטות וחרדות או דיכאון. אף על פי כן, המקרים הללו היו יכולים לקרות גם מוקדם יותר או בשלבים יותר מאוחרים בחיים, ולכן הם יחשבו ל"משבר" אבל לאו דווקא של אמצע החיים.

בערך 10% מהמבוגרים בגיל המעבר חוו את "משבר אמצע החיים", המצב קורה בשכיחות הגדולה ביותר בין הגילאים 35 - 50. מחקר גדול אשר נערך בשנות התשעים מצא שהגיל הממוצע של משבר אמצע החיים היה 46. משבר אמצע החיים אורך בערך 3 עד 10 שנים אצל גברים ו-2 עד 5 שנים אצל נשים. בתקופה זו רוב האנשים חשופים למקרים כואבים כגון אובדן של אדם אהוב וקרוב, בעיות קריירה ופרנסה[2] ובעיות בזוגיות.

משבר אמצע החיים יכול להיגרם כתוצאה מההזדקנות עצמה או כתוצאה מהזדקנות בשילוב עם שינויים או בעיות אשר אדם חווה, או חרטות על העבר לגבי: עבודה או קריירה. מערכות יחסים. התבגרותם של הילדים. הזדקנות או מות ההורים. שינויים פיזיים שקשורים בתהליכי ההזדקנות. משבר אמצע החיים ככל הנראה משפיע על גברים ונשים באופן שונה. חוקרים הציעו שהגורמים למשבר אמצע החיים שונים בין גברים לנשים, כאשר אצל גברים לרוב הוא נגרם בשל עניינים הקשורים לעבודה או הקריירה.

דור הסנדוויץ'

הדור הנמצא בין הוריו המזדקנים לאיטם מצד אחד, לבין ילדיו ההולכים

ומתבגרים מצד שני, קרוי דור הסנדוויץ'.

המטפלים האלה, בגיל הביניים, זכו בעשורים האחרונים לכינוי "דור הסנדוויץ'": הם בני 40-60 בממוצע שמטופלים גם בילדים קטנים וגם בהורים מבוגרים, בני זוג או אחים חולים. במרבית המקרים, הטיפול הבלתי פורמלי שניתן על-ידי בני משפחה הוא המקור העיקרי לתמיכה באנשים המבוגרים. מספר בני דור הסנדוויץ' עשוי להתרחב, עם הארכת תוחלת החיים והזדקנות האוכלוסייה בכלל לצד תופעת ההורות המאוחרת.

הדור הנמצא בין הוריו המזדקנים לאיטם מצד אחד, לבין ילדיו ההולכים ומתבגרים מצד שני, קרוי דור הסנדוויץ', אשר נדרש למלא בחייו מספר תפקידים. לפעמים מדובר באנשים שחיכו לגיל פרישה, שיוכלו להתחיל את החיים, ליהנות ולבלות, אבל אז מצבו של אחד ההורים מורע והוא זקוק לדאגה וטיפול צמודים יותר. המשפחה כולה עוברת טלטלה ושיווי המשקל מתערער. מה עכשיו? דור הסנדוויץ' מתייחס לאנשים בני 40-60 שמצד אחד הם נאלצים לטפל בהורים שהזדקנו מצד נוסף הם הקימו משפחה ויש להם ילדים, בן זוג, ניהול משק בית וקריירה. הם תומכים בהורים למשך תקופה ממוצעת של ארבע וחצי שנים וכל זה ללא כל תשלום. המטפל העיקרי מספק לרוב טיפול סיעודי מגוון, תמיכה רגשית וקוגניטיבית, וניהול הטיפול בבית ומחוצה לו. תפקידו מוביל לתחושות חיוביות, אולם גם לנטל משפחתי, בריאותי, נפשי, תעסוקתי וכלכלי.

הקן המתרוקן מתאר שלב בחיי הורים, ובכל משפחה מתבגרת, בו אחרון הילדים עוזב את הבית ומשאיר את הוריו ב"קן ריק", מצב מטאפורי המתאר את החיים לאחר עזיבת הילדים.

עבור רבים, מדובר בתקופה מאתגרת, המפגישה את האדם עם המון כאב:

- ההורים חשים כי סיימו את תפקידם כהורים, ילדיהם יצאו לחיים עצמאיים ועתה- אינם זקוקים להם עוד.
 - הילדים, שמילאו את הבית בחיות, הותירו אותו ריק לאחר עזיבתם. ההורים חוזרים יום יום לביתם (ולעיתים כבר יצאו לפנסיה, כך שהם בביתם רוב שעות היום) ומוצאים אותו ריק ולעיתים מחוסר משמעות. אין למי לבשל, למי לכבס, תחושת אובדן משמעות גדולה. ההורים, אשר עד כה עסקו רבות בילדיהם, נשארים לבד ללא העיסוק הגדול הזה ומתקשים למלא את הזמן שנותר. הם משועממים ומרגישים חסרי תועלת.
 - במקרים רבים, שלב זה משאיר את זוג ההורים, בפעם הראשונה מזה שנים, להתמקד זה בזה. כמובן שמדובר בהזדמנות עצומה לפריחה זוגית, אך זוגות רבים מתקשים מאוד להתמודד עם בן זוגם, עתה כשרק שניהם בבית, והתקופה הופכת לתקופה קשה ביותר לזוגיות.
- לכאורה, היינו מצפים שלהורה יהיה את כל הזמן שבעולם לעצמו, ובפעם הראשונה מזה שנים- יוכל לממש את חלומותיו ואושרו.
- עם זאת, נראה כי ההפך הוא הנכון - ההורים (בעיקר אימהות) מתקשים להתמודד עם החלל שנפער בבית ובל"צ, ולעיתים האלטרנטיבות לא מספיקות למלא אותו. גם זוגיות אינה מספקת דיה ובמקרים רבים בני הזוג שכחו כבר איך לנצל את כל הזמן הזה בצורה מעצימה וחיונית.
- חשוב לזכור כי במרבית המקרים, יציאת הילדים מהבית אינה מסמלת עצמאות מלאה. כמו במשבר גיל ההתבגרות, הם עדיין יזדקקו לסיוע כלכלי, עצה טובה מבעלי ניסיון ועוד.
- כלומר, אובדן המשמעות שחשים הורים כלפי הגוזלים העוזבים את הקן אינו מוצדק באופן מלא, כיוון שהתפקידים ההוריים עדיין חיוניים עבור ילדים בוגרים (גם בהמשך כשילדים יהפכו בעצמם להורים).
- חשוב לתכנן את החיים שלאחר עזיבת הילד את הבית. למשל, לתכנן פעילויות זוגיות או אישיות חדשות, לפתח תחביבים, לטייל.
- חלל הזמן שנפער לפתע עלול להותיר את האדם מבולבל וחסר מעש, ובכך לחוות את הכאב בעוצמה גבוהה יותר.
- חשוב לזכור, שעזיבת הילדים את הבית, הינה לרוב **הישג חיוני עבור ההורים**.

הילדים, שגדלו והתבגרו כהלכה, מרגישים עצמאיים מספיק להיות אדונים לעצמם. מדובר בחלומם של כל הורה ובהישג אדיר עבורם, אישור לכך שנתנו לילדם חוויית הורות תקינה.

פרישה וגיל הזקנה להילחם עד הסוף המר

כשאנחנו מדברים על הזדקנות, אנחנו מדברים בעצם על הורינו ועל עצמנו. גם אנחנו נהיה פעם זקנים לא מדובר באיזו מחלה נדירה שלקה בה החולה בחדר הסמוך בבית החולים, אלא בדבר שכולנו נחוה. אנחנו אוהבים לומר שהזקנה אינה מחלה, ושניתן להגיע לגיל נאה במצב טוב, אך מעל לגיל מסוים בכל זאת מופיעות אצל רובנו צרות שונות. בשירו הידוע Do Not Go Gentle Into That Good Night ("אל תלך מעדנות אל תוך אותו הלילה הטוב") קורא המשורר דילן תומס לאביו לא ללכת אל סופו הבלתי נמנע ללא מאבק. זוהי, כמובן, המלצה נכונה, שמאפשרת לדחות את הקץ, אבל בסופו של דבר כמעט כל הקשישים חווים זקנה שמלווה בקשיים. כמה אנשים מגיעים לגיל 100 במצב פנטסטי ומתים מות נשיקה?

מהי הזקנה?

זקנה היא ירידה ברזרבות: ברזרבות הגופניות, ברזרבות המנטליות, ברזרבות נפשיות. אנו יכולים, כמובן, לנסות למתן את ירידת הרזרבות באמצעות פעילות כוללת - גופנית, נפשית ומנטלית. אנו יכולים, כמובן, לשמור על כלי הדם שלנו במצב טוב בעזרת הרפואה המעולה שעומדת לרשותנו, באמצעות פעילות גופנית ותזונה הולמת, אך עדיין לא מצאנו את הנוסחה לתפקוד עצמאי עד הסוף ולמיתת נשיקה. רבים מהאנשים עוברים תקופה של מוגבלות, ולמרבה הצער לעיתים גם תקופה של סבל לפני מותם

קשיים נוספים

עולם טכנולוגי מתפתח. זקנים רבים נכנסו בשמחה לעולם הטכנולוגי המתפתח. הם משתמשים באינטרנט, בדואר האלקטרוני, בסמארטפון ובפייסבוק ובאמצעותם הם מתקשרים היטב ושומרים על קשר עם חבריהם, עם ילדיהם, עם נכדיהם ועם ניניהם. אך ישנם רבים אחרים שנותרו מאחור ועלולים לחוות תסכול ולהרגיש שהם בעצם לא חלק מהמעגל.

מות בן זוג או בת זוג. מדובר בטרומה נפשית קשה שהיא גורם סיכון משמעותי לתחלואה ולתמותה. אך מעבר לכך מדובר באובדן של חברה/ לחיים, והזקן בהחלט סובל מכך. ככל שהרזרבות של הזקן גדולות יותר, ככל שמקורות התמיכה - ילדים, נכדים, חברים - משמעותיים יותר, כן ייטב.

אובדן חברים. אט'אט נותר הזקן בלי חברים. חברי הילדות או חברים שאסף במשך חייו - בבית הספר, בצבא, באוניברסיטה, בעבודה - ואשר עימם עבר חוויות, כבים כמו נרות בזה אחר זה. קיים, כמובן, הצער על כל אחד ואחת, אך קיימת גם התחושה שהפגזים נופלים קרוב יותר ויותר, ווכי עוד מעט יגיע גם תורו.

התחושה של אובדן הרלוונטיות. כולנו רוצים שיעריכו מעט את פועלנו המבורך בסביבתנו הקרובה - בעבודה, בצבא. הזקן שהשתתף בקרבות תש"ח כמָה לשתף את הצעירים בהרפתקאותיו, אך הצעירים הם חסרי סבלנות ומוקפים בפיתויים ובסיפוקים מידיים שמעניינים אותם הרבה יותר. תחושה דומה חווה הסבתא הזקנה שנהגה לארח את משפחתה בארוחות שישי וכעת אינה מסוגלת לכך

איך מתמודדים?

כיצד יכולים אנו לעזור לאחינו הזקנים - חברינו, הורינו - להתמודד עם הירידה התפקודית?

ראשית, עלינו להאזין להם, לשמוע את כאבם.

כדאי לבדוק אילו דברים יכולים לעזור בלי שאנחנו משפילים את הזקן, בלי שאנחנו נוקטים פטרונות, בלי שאנחנו מציקים.

שום זקן אינו שש לקבל עזרה בתפקוד אישי, שום זקן אינו שש להיות עירום במקלחת בנוכחות מטפל או מטפלת. לכן כל הצעת עזרה צריכה להיעשות בזהירות. בהמלצה למתן עזרה צריכים לנקוט עדינות מופלגת. כדאי לנסות לראות את האור בכל מצב. אולי הזקן צריך עזרה ברחצה עקב בעיית הברכיים שלו, אך לעומת זאת הוא יכול ללכת עם מקל או עם הליכון.

יש לטפל היטב בכאבים. הדבר עשוי לתרום לשיפור בתפקוד ולשיפור במצב הרוח. חשוב מאוד שהזקן יחוש שהוא בשליטה על גורלו, על מצבו הכלכלי, ולכן בכל שיחה יש לשתף את הזקן, לדבר עימו ולא מעל ראשו.

העלייה בתוחלת החיים

התפתחות הטכנולוגיה והרפואה המודרנית שחלה בעשורים האחרונים, הובילה להארכה ניכרת בתוחלת החיים הממוצעת בעולם. על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, חלקם של הזקנים בישראל מתוך כלל האוכלוסייה הוכפל במהלך 50 השנים האחרונות, ומהווה כיום כ-10 אחוזים. נתונים אלה צופים כי עד 2030 קצב גידול האוכלוסייה הזקנה יהיה מהיר פי שניים וחצי מקצב הגידול של יתר חלקי האוכלוסייה, ולפיכך צפוי גידול משמעותי ביותר של אוכלוסיית הזקנים בישראל בשנים הקרובות.

מעבר להזדקנות האוכלוסייה המתרחשת והצפויה להתרחש, חלה אף הזדקנות של אוכלוסיית הזקנים: אחוז הזקנים בני הלמעלה מ-80 הולך ועולה. בהקשר זה יצוין כי ישראל היא מהמדינות בהן תוחלת החיים היא הארוכה ביותר בעולם.

האובדנים האופייניים בזיקנה

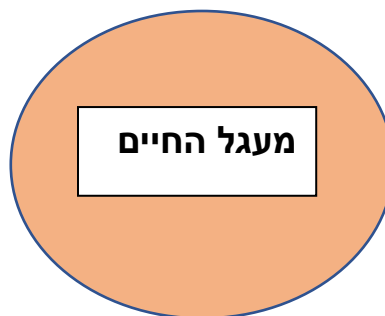
עם הזדקנותו של אדם, הוא הולך ומאבד מרכיבים חשובים בחייו, בדרך כלל תוך זמן קצר יחסית, באופן שלא מאפשר לו הסתגלות מיטבית למצב החדש. הזיקנה מביאה עמה את גיל הפרישה ובכך את אובדן זהותו התעסוקתית של הזקן. לגבי זקנים רבים, אובדן זה גורר אחריו גם אובדן כלכלי, שאליו מצטרפות ההוצאות הרפואיות ששיעורן גדל בתקופת חיים זו. הירידה במצב הבריאותי וביכולת הפיזית והמנטאלית מתרחשת לעתים בהתדרדרות מתמשכת ולעתים במפתיע. אובדנים אלה מועצמים לנוכח אובדן מערכת התמיכה והחברה של הזקן, כתוצאה מירידה במספר החברים בני גילו של הזקן עקב מיתות או מחלות או התנתקות מבני משפחתו.

זיקנה מוצלחת

אין זה מחויב המציאות כי האובדנים והקשיים הכרוכים בזיקנה יהפכו אותה לתקופה חשוכה ומרה בחייו של האדם. ניתן לחשוב כי היא עשויה להיות תקופה מאושרת. החוקר אריק אריקסון הגדיר את הזיקנה כשלב התפתחותי נוסף בחיי האדם, בה ניתנת בידו הבחירה כיצד לחוות אותו – בתחושת שלמות או בתחושת ייאוש. ההתבוננות העצמית וההרהור המסכם של חייו שמאפיינים תקופת חיים זו, יכולים להביא את הזקן להביט על רצף חייו בסיפוק ובהשלמה ולראות את עצמו כחולייה משמעותית בשרשרת האנושות. מנגד, הם יכולים להביא את הזקן לאיבוד משמעות החיים ולתחושה שלא נחו במלואם. תחושת הייאוש לפי אריקסון תוביל להיווצרות חלל ריק ולפחד מהמוות, בעוד שתחושת השלמות תוביל לנקודת מבט נכונה על החיים מול המוות.

פעילות 2

- למה קוראים למעגל החיים בשם זה? למה דווקא מעגל?
- שרטטו מעגל וכתבו בו את שלבי החיים

סרטוני יוטיוב

<https://www.youtube.com/watch?v=e-jbaYcGaEM>

סליחה על השאלה | זקנים - שידור ביוטיוב

<https://www.youtube.com/watch?v=MDkzpwn1vqM&list=PLZHE-4-xgGEA8Tfyen7zXmod-Zee3zuKw>

זקני השבט - אסתר גולוב 4 דקות

פעילות 3 לאחר הצפייה - שיח

- הוסיפו מאפיינים נוספים על הזקנה שלמדתם מתוך התוכנית.
- מהם האתגרים או הצרכים המשמעותיים ביותר שעמם מתמודדים זקנים לדעתכם?
- מהו יחסה של החברה שלנו לזקנה?
- מה אתם חושבים על יחס החברה לזקנה?

פעילות 4

לפניכם טבלת שלבי מעגל החיים. מלאו אותם בהתאם לפרמטרים
טבלה המפרטת את שלבי מעגל החיים

שם השלב	מאפייני השלב	אתגרים להתמודדות בשלב

פעילות 5

שיח ושיתוף

מעגל החיים האישי והמשפחתי שזורים זה בזה :
חישבו על מעבר שאתם עוברים עכשיו. מהם השינויים הכרוכים במעבר זה?
כיצד משפיעים עליך השינויים? כיצד את/ה מתמודד איתם?
כיצד השינוי הזה משפיע על בני המשפחה שלי? כיצד משפיעים עליך שינויים
שהם עוברים?
ב'- על סמך מעגלי החיים שתוארו לעיל, באיזה שלב נמצאת משפחתכם? מה
המשימות העומדות בפניה?

פעילות 6 – משחק מושגים

הכינו פתקי ממו בשני צבעים
כל לומד יקבל שני דפי ממו כל אחד בצבע אחר
בצבע אחד כל לומד ירשום מושג . בצבע אחר כל לומד ירשום את הפירוש/ההסבר
למושג.
ערבבו בכלי את המושגים, בכלי נוסף ערבבו את ההסברים.
כל לומד בתורו מוציא מושג אחד, ומחפש בכלי את ההסבר הנכון!

גישת הפונקציונליות של משפחה וגישת הקונפליקט

<https://textologia.net/?p=25495>

גישת פונקציונלית של המשפחה

כיצד מסבירה הגישה הפונקציונליסטית את מוסד משפחה?

לפי הגישה הפונקציונליסטית משפחה תורמת ליציבות ולהרמוניה בחברה. המשפחה ממלאת פונקציות חשובות עבור החברה בכלל ועבור האנשים שבה בפרט. משפחה היא מוסד חברתי חיוני המארגן בצורה היעילה ביותר את המשכיות החברה, את יחסי המין ואת תהליכי החיברות בצורה שתשמר את הסדר החברתי ההכרחי לקיומם של בני האדם.

המשפחה היא המוסד האידיאלי המאפשר לענות על הצרכים האנושיים הבסיסיים של הפרט, תפקידה כמתווכת בין האדם לחברה בתהליך החיברות הוא משמעותי ביותר ליציבות החברה.

הגישה הפונקציונלית מדגישה את תפקידו החיובי של מוסד המשפחה, בשמירה על יציבותה והמשכיותה של החברה, משום שהמשפחה ממלאת פונקציות חשובות:

- שמירה על המשכיות החברה: הולדת ילדים והגנה עליהם במסגרת המשפחה;
 - הסדרת יחסים מיניים: במסגרת הממוסדת של המשפחה;
 - הענקת תמיכה רגשית וחומרית: המשפחה כקבוצה מספקת צרכים אינסטרומנטליים ואקספרסיביים
 - הגנה על ילודים חסרי ישע וסיפוק צרכי הילדים, שאינם יכולים לספק עצמם.
 - **חיברות** המשפחה היא סוכן חיברות ראשוני ומשמעותי עבור הפרט. המשפחה מעבירה לפרט ערכים ונורמות, שפה, תפקידים מגדריים, עמדות ועוד, ובכך תורמת לשמירה על הסדר החברתי;
 - הצבה חברתית המשפחה קובעת מהו הסטטוס של הילדים- מצבם החברתי כלכלי של ההורים קובע את נקודת הזינוק של הילדים;
- מכאן שהמשפחה פונקציונלית לחברה.
- בחברה המודרנית קיימות פונקציות נוספות של המשפחה, אשר לעתים מתבצעות גם על ידי ארגונים שונים: חינוך, טיפול בחולים, טיפול בזקנים, סיוע כלכלי.
- בעבר תפקידים אלו היו נחלתה הבלעדית של המשפחה, כיום קיימים ארגונים המבצעים חלק מהתפקידים האלו.

ביקורת על הגישה הפונקציונלית:

- חלק מן הפונקציות שממלאת המשפחה ניתנות להגשמה בדרכים אחרות.
- קיימות תופעות דיס פונקציונליות במשפחות כמו אלימות, ניצול והזנחת ילדים.
- גישה זו מתקשה להסביר את השינויים שחלים במוסד המשפחה.

האוניברסליות של המשפחה

המשפחה היא מוסד אוניברסלי הקיים בכל החברות בעולם. לא מוכרת כיום חברה שאין בה משפחות. יש לציין כי בכל חברה מאפייני המשפחה שונים.

מדוע המשפחה היא מוסד אוניברסלי?

לפי ההסבר הביולוגי המשפחה היא התשובה ה"טבעית" לסיפוק יחסי המין והולדת הילדים, אך כיום ברור כי ניתן לקיים פונקציות אלו גם ללא משפחה.

ההסבר הסוציו-הביולוגי רואה במשפחה כיחידה המאפשרת לנשים הגנה בעת ההיריון והלידה, ולגברים מונופול על יחסי המין עם בת זוג אחת, ודאגה לצאצאים. עם זאת, הסברים ביולוגיים אינם מספיקים כדי להסביר את האוניברסליות של המשפחה.

ההסבר על פי הגישה הפונקציונליסטית הרואה את המשפחה כתופעה אוניברסלית המספקת מענה לצרכים הבסיסיים של הפרט אינסטרומנטליים ואקספרסיביים. המשפחה תורמת לחברה בשמירה על המשכיות (הולדה) וכן בהיותה סוכן חיברות עיקרי המעביר נורמות, ערכים, שפה וכו. '

7. המשכיות החברה

8. הסדרת יחסים מיניים

9. הענקת תמיכה רגשית וחומרית (סיפוק צרכים אינסטרומנטליים

ואקספרסיביים)

10. חיברות (סוציאליזציה)

11. הצבה חברתית

12. חיברות ליחסי שיוויון ואי שיוויון

את הפונקציות של המשפחה, את תפקידיה ואת המשימות שהיא ממלאת אפשר למיין תוך התייחסות לשתי נקודות מבט:

3. המשפחה מנקודת מבטה של החברה- המשפחה כמוסד – למשפחה תפקיד מרכזי בהמשכיותה של החברה, היא משמשת סוכן חיברות מרכזי להעברת התרבות מדור לדור, ובכך היא שומרת על היציבות החברתית, באמצעותה מובטחת הגנה על הילדים, עונה על הצרכים האינסטרומנטליים והצרכים האקספרסיביים.

4. המשפחה מנקודת מבטו של היחיד – המשפחה כקבוצה- המשפחה משמשת לפרט קבוצה ראשונית העונה על הצרכים האינסטרומנטליים והאקספרסיביים שלו.

כיצד מסבירה גישת הקונפליקט את מוסד המשפחה?

לפי גישת הקונפליקט משפחה מהווה "מיקרו קוסמוס" (מראה קטנה) של החברה והיא מבוססת על יחסי כוח, אותם יחסי כוח המתקיימים בחברה ברמת המאקרו ; בין נשים לגברים, בין עשירים לעניים, בין דור ההורים לדור ההמשך וכו. ' גישת הקונפליקט רואה את המשפחה כ"שדה קרב" בין פרטים לבין קבוצות בעלי אינטרסים שונים או מנוגדים כמו תחרות בין גברים לנשים או בין הורים לילדים. התחרות היא על משאבים חברתיים כמו כוח, יוקרה כבוד וכסף. לאורך ההיסטוריה לגברים יש יתרון ושליטה על משאבים אלו והם משתדלים להנציח את עליונותם ביחס לנשים. על פי גישת הקונפליקט המשפחה מבוססת על :

- יחסי כוח
 - יחסי תלות (כמו אישה וילדיה באב המפרנס, תלות הילדים בהורים וכו' , התלות כלכלית עלולה להוביל לתלות פיזית ונפשית).
- המשפחה משרתת את האינטרסים של בעלי הכוח בחברה, בעלי ההון, בעלי הדעה והמאה, ובכך תורמת לשימורו ויציבותו של המבנה הקפיטליסטי. במשפחה משתקף האי שוויון המגדרי המתבטא בתפקידים שונים של האב והאם או הבן והבת ובחלוקת הכוח ביניהם. במרבית המשפחות עדיין מתקיים הדגם הפטריאכלי.

הנצחת אי שוויון בין המינים – המשפחה מנציחה (מנציחה מהמילה נצח כלומר שומרת שסדר מגדרי זה יישאר כול הזמן) פטריאכליות באמצעות חלוקת תפקידים מסורתית בין המינים ואי שוויון ביחסי הסמכות במשפחה. היחסים במשפחה באים לידי ביטוי בהיררכיה החברתית הממקמת את הנשים ביוקרת סטטוס נמוכה יותר ושוללת מהן זכויות. לדוגמה, הנשים הן עדיין האחראיות העיקריות על ניהול משק הבית וגידול ילדים, לכן יש להן "כפל תפקידים" (הן השתלבותן בשוק העבודה והן אחריות על הבית והילדים),

המשפחה באמצעות תהליכי החברות משכפלת ומנציחה את העליונות של הגברים בחברה – ויוצרת אי שוויון מגדרי. דפוסי סמכות, חלוקת תפקידים, חיזוק סטריאוטיפים וכו')

למשל : עבודת נשים אינה נחשבת לעיקרית, היא מהווה מעין שסתום-בטחון. החברה לא ממש מעוניינת בקידומן של נשים בתחום התעסוקתי, ולכן החברה לא נרתמת לסייע לנשים עובדות, או לשנות את התפיסה המגדרית שיוצרת את תופעת ה"משמרת השנייה" "כשנשים נוטלות עליהן גם את עבודת משק הבית והילדים בנוסף לעומס המוטל עליהן כעובדות מחוץ לבית).

אפילו אי השוויון המעמדי מונצח באמצעות המנגנון של ההצבה החברתית שמעניקה המשפחה – ההטפה לנישואין אנדוגמיים משמרת ומחזקת את הקיטוב : עשירים ובעלי מעמד מתחתנים עם בני מינם ולהיפך.

קיימת סתירה תרבותית בתפקיד המשפחה (בפונקציות שהיא ממלאת) : כמוסד שמרני המשפחה מחנכת לערכים של צניעות, הסתפקות המועט, עבודה, והיא נתקלת בבעיה חמורה כאשר החברה (מאקרו) לא מטיפה לאותם ערכים, אלא בדיוק להיפך – אמצעי התקשורת מחזקים ערכים של השגיות, צריכה מוגברת, סיפוק מיידי של דחפים, התעשרות מהירה וקלה וכו'.

מצב זה יוצר בלבול אצל הפרט ומגביר את הקונפליקטים בתוך המשפחה.

נקודות לסיכום גישת הקונפליקט

- רואה את המשפחה כזירה של מאבקים : בין נשים לגברים, בין הורים וילדים ובין אחים.
- מדברת בעיקר על המשפחה כמנציחה את אי השוויון המגדרי, התלות של האישה בגבר המפרנס, היווצרות של תפקידים מגדריים.
- המשפחה מנציחה את אי השוויון המעמדי- אנשים מתחתנים עם אנשים הדומים להם מאותה קטגוריה חברתית וכך אי השוויון החברתי נשמר.

טיעוני ביקורת כלפי/נגד גישת הקונפליקט :

1. תיאורית הקונפליקט מתעלמת מהתפקודים החיוביים של משפחה, עובדת היותה של המשפחה תופעה אוניברסאלית מעידה על כך שבכל זאת היא נחשבת לחיונית.
2. בדיוק מהסיבה שמשפחה מהווה "מיקרו-קוסמוס" של החברה היא עשויה להתפתח ולהוות המקום שמתוכו יצמח השינוי החברתי. למשל : אם בני זוג יגדירו מחדש את תפקידיהם המגדריים : כבעל ואישה או כהורים, ילדיהם יגדלו בבית שוויוני וכן הלאה. בני אדם יוצרים את המציאות במשפחה ולא להיפך.

משפחה מסורתית מודרנית ופוסט מודרנית

רמת משפחתיות מהי?

רמת משפחתיות – היא מרכזיות המשפחה בחיי הפרט והחברה.

המשתנים המודדים את רמת המשפחתיות הם:

- שיעור (אחוז) הנישואים: מספר הנישואין ביחד לכמות האוכלוסייה, נמדד באחוזים.
- שיעור הפרייון הכללי: מספר הלידות בשנה ביחס למספר הנשים בגיל הפוריות.
- שיעור הילודה: מספר הלידות בשנה ביחס לכמות האוכלוסייה.
- שיעור הגירושים: מספר המתגרשים ביחס לכמות האוכלוסייה..
-

מהם הגורמים לדפוסי משפחה שונים?

1. **בחירת בן זוג**. החברה המסורתית התאפיינה בבחירת בני זוג בשידוך. ההחלטה על בחירת בן הזוג הייתה בידי ההורים. לעומת זאת בחברה המודרנית התפתח תהליך של בחירה חופשית של בני הזוג.
2. **מבנה המשפחה**. המשפחה המסורתית הייתה בד"כ משפחה מורחבת המורכבת מבני שלושה דורות. לעומת זאת החברה המודרנית מאופיינת במשפחה גרעינית.
3. **דפוס הסמכות והיחסים החברתיים בין בני המשפחה**. בחברה המסורתית היחסים בין בני המשפחה מאופיינים באי-שוויון. היחסים בחברה המודרנית מאופיינים ביותר שוויוניות וביחסים סימטריים יותר, הן בין בני הזוג והן בין ההורים לילדיהם.
4. **חלוקת העבודה והתפקידים במשפחה**. בחברה המסורתית חלוקת העבודה היא מוגדרת ונוקשה ותפקידי הגבר והאישה ברורים. לעומת זאת בחברה המודרנית ישנה גמישות גבוהה יותר בחלוקת התפקידים והיא אינה מוגדרת וברורה.
5. **הנורמות במשפחה**. בחברה המסורתית קיימות נורמות רבות המתייחסות ליחסים החברתיים במשפחה. גבולות המשפחה ברורים והם מקיפים תחומים רבים. לעומת זאת בחברה המודרנית הנורמות הן מעטות יותר וגמישות יותר.
6. **תפקידי המשפחה**. בחברה המסורתית המשפחה ממלאת תפקידים רבים בחיי החברה והפרט. לעומת זאת בחברה המודרנית מצטמצם מספר התפקידים של המשפחה אך תפקידה בתחום התמיכה הרגשית גדל.

7. **מעמדה בחברה.** בחברה המסורתית מתבטא מעמדה של המשפחה בכך שהיא ממלאת תפקידים רבים בחיי החברה וכן משמשת תפקיד מרכזי בהצבת האדם בחברה. בחברה המודרנית לעומת זאת מצד אחד המשפחה היא עדיין תא בסיסי בחברה ומצד שני הגמישות שלה הופכת אותה לפחות משמעותית.

קריטריונים להבחנה, בין משפחה מסורתית, למשפחה מודרנית ופוסט מודרנית:
משפחה מסורתית משפחה מודרנית משפחה פוסט מודרנית

קריטריון	משפחה מסורתית	משפחה מודרנית	משפחה פוסט מורנית
בחירת בן/בת זוג	שידוך - החלטה בידי ההורים בלבד. (לפעמים נעזרים בשדכן) שיקולי המשפחה על פי הייחוס.	תהליך בחירה חופשי בין בני הזוג.	קיימת בחירה חופשית. אין פולחן האהבה והיא נחשבת יותר רציונלית.
מבנה המשפחה	משפחה מורחבת ומורכבת בד"כ מבני 3 דורות.	משפחה גרעינית	משפחה גרעינית עם ריבוי דגמים
דפוס סמכות ויחסים חברתיים	יחסים שפועלים לפי היררכיה, אי שוויון, חוסר סימטריות.	יש שוויון בין בני משפחה, יחסים סימטריים גם בין בני הזוג וגם עם הילדים.	שוויון - לא מוחלט עדיין. מקבלים יותר את השוויון. יש אדישות - פחות דאגה. ההורים עסוקים בקריירה והילד עסוק בעצמו.
חלוקת עבודה ותפקידים	החלוקה מוגדרת ונוקשה, לכל מין בבני הזוג התפקיד מוגדר.	חלוקת העבודה בין בני הזוג גמישה יותר, וקיים יותר שוויון	התפקידים לא כ"כ ברורים, כל אחד יכול לעשות כרצונו ולעסוק

		ושיתוף בחלוקת התפקידים במשפחה.	במה שירצה.
נורמות במשפחה	יש הרבה נורמות שמתייחסות ליחסים החברתיים במשפחה. גבולות המשפחה ברורים ויציבים המקיפים תחומים רבים בחיים.	הנורמות הנוגעות ליחסים במשפחה בן מעטות וגמישות יותר.	נורמות הולכות ומתמעטות, המשפחה מבלה פחות ביחד.
תפקידי המשפחה	הפרט והחברה, היא אחראית על חינוך, טיפול, מציבה את הילד חברתית. לא הייתה תמיכה רגשית כמעט, בעיקר צרכים אינסטרומנטליים.	המשפחה ממלאת תפקידים רבים בחיי מס' התפקידים פוחת, התפקיד מתחלק למוסדות. העבודה לא עוברת במשפחה. תמיכה רגשית התחזקה. בעיקר צרכים אקספרסיביים.	
מעמד המשפחה בחברה	המעמד מתחזק בכך שהמשפחה ממלאת פונקציות מרכזיות בחיי החברה. המשפחה הייתה ערך עליון וייחסו לה חשיבות רבה.	המעמד נתון בוויכוח: כי המשפחה היא תא בסיסי בחברה אבל הגבולות פחות נוקשים	מעמד הולך ופוחת "משפחה פריקה", ריבוי גירושים.

	ולכן פוחת ערכה במקצת.		
--	----------------------------------	--	--

<https://yschool.co.il/article/1689>

משפחה מסורתית מול מודרנית

<https://textologia.net/?p=25449>

חברה מסורתית, חברה מודרנית וחברה פוסט-מודרנית – סיכום בסוציולוגיה

אחת הדרכים לערוך השוואה בסוציולוגיה היא דרך ההבחנה בין חברה מסורתית, מודרנית ופוסט מודרנית

חברה מסורתית

חברה מסורתית היא חברה טרום-תעשייתית, בעלת אוכלוסייה מצומצמת המיושבת בכפרים חקלאיים ובעיירות קטנות; חברה שהשינויים במרכיבי תרבותה השונים (ערכים, נורמות, מוסדות עוד) אטיים מאוד ותפיסת הזמן נקשרת לעבר; מרכז החיים נעוץ בקשרי שייכות ובקשרים רגשיים למשפחה ולקהילה; אין בה דגש על השכלה פורמלית והיא מאופיינת בהשקפות עולם פטריארכליות ודתיות, בסטטוסים ובתפקידים שיוכיים; הניעות החברתית בין המעמדות בחברה היא מצומצמת.

חברה מודרנית

חברה מודרנית היא חברה שעברה את המהפכה התעשייתית ומתמקדת בהכשרת עובדים בהתמחותם בייצור המוני תעשייתי; חברת המונים שאוכלוסייתה מיושבת בעיקר בערים גדולות, השינויים במרכיבי תרבותה השונים (ערכים, נורמות, מוסדות ועוד) הם מהירים ותפיסת הזמן נקשרת לעתיד; מרכז החיים בחברה המודרנית מתחלק בין המשפחה למקום העבודה; השקפות העולם הדתיות והפטריארכליות נחלשות ומפנות את מקומן לטובת השקפות עולם מדעיות רציונליות, וניתן דגש להשכלה פורמלית; זוהי חברה שוויונית יותר שבה הסטטוסים והתפקידים הם בעיקר הישגיים וקיימת ניעות חברתית רבה יותר בין המעמדות; חברה המחזקת אינדיבידואליות ופלורליזם של דעות.

חברה פוסט-מודרנית

חברה המתבססת על שימוש במיומנויות של ידע כמו מוצרים אלקטרוניים, מחשבים ולוויינים. בחברה הפוסט מודרנית ההתפתחות הטכנולוגית משפיעה על כל

התהליכים. התקשורת החברתית נעזרת בהתפתחו הטכנולוגית ולא נזקקת לקרבה גאוגרפית; המבנים החברתיים גמישים יותר והיררכיים פחות; הסטטוסים והתפקידים ברובם הישגיים ואנשים מחליפים קריירה כמה פעמים בחייהם, מחויבים יותר להגשמתם העצמית ופחות למשפחתם; חברה שוויונית. תהליך מרכזי בחברה הפוסט מודרנית הנו תהליך היווצרותה של **"תרבות גלובלית"**. התפתחותה המואצת של הטכנולוגיה הביא ליצירת קשרים בין תרבויות ללא כל קושי, לזרימת מידע בין אנשים וחברות שונות, וכפועל יוצא מכך – למסחר בינלאומי ולהיווצרות חברות ענק בינלאומיות. כל אלה מובילים דפוסי צריכה דומים של אוכל, ביגוד, תקשורת, תרבות ועוד בקרב בני תרבויות שונות בעולם. תהליך זה מאיים על שימור התרבות המקומית. המונח **"חברת צריכה"** רומז לכך שחברות בנות זמננו מטפחות את הצריכה, את הקנייה ואת השימוש בסחורות לשם ביטוי סגנון חיים. תרבות הצריכה של האדם מתבטאת בפתיחתם של קניונים, מרכזי קניות ומקומות נוספים בהם ניתן ליצור דימויים של הגשמת חלומות. עם זאת, חשוב לציין שתרבות מקומית לא מאבדת באופן מידי את מאפייניה הייחודיים לטובת המאפיינים של התרבות הגלובלית. ההסתגלות לשינוי תרבותי אינה מיידית, ולרוב היא מאיימת על בני החברה.

התהליכים המרכזיים שעוברת החברה:

1. החברה עוברת שינוי בתכיפות רבה יותר.
2. החברה עושה שימוש בטכנולוגיה מפותחת יותר
3. ניתנת לגיטימציה לפלורליזם של השקפות עולם ערכיות ושל נורמות.
4. מתבצעת התכוונות חברתית לעתיד ולפיתוח התרבותי שהוא טמון בחובו.
5. פוחתת התקשורת האישית פנים אל פנים.
6. מעמד המשפחה יורד
7. ניתן דגש רב יותר לסטטוסים הישגיים ומתאפשרת ניעות בין-מעמדית.
8. מיוחסת חשיבות רבה להשכלה פורמלית.

סיכום בסוציולוגיה: מודרניזציה והמשפחה

מהי מודרניזציה- הגדרה

מודרניזציה הוא גורם מרכזי המשפיע (בין היתר) על מוסד המשפחה, על דפוסי משפחה ועל מעמדה בחברה. מטרתן של [תיאוריות המודרניזציה](#) הן להסביר את המתרחש בחברות בנות זמננו העוברות תהליכים של שינוי כלכלי טכנולוגי, פוליטי וחברתי. תיאוריות אלו מתמקדות בעיקר בתהליכי התיעוש, בתהליכי העיור ובהתפתחות המדינה המודרנית.

עלינו להשתמש במושג מודרניזציה בזהירות רבה. עלינו להימנע משיפוט המודרניזציה כתהליך טוב יותר או רע יותר מאשר בדורות הקודמים. עלינו לזכור שגם בחברות המודרניות קיים עוני, סבל, הרס ופשיעה רבה, כמו כן יש לזכור שחלק מיתרונות המודרניזציה של מדינות המערב הושגו על חשבון חברות מסורתיות כגון ניצול משאביהם הטבעיים ופגיעה בתרבותן.

מאפייני המודרניזציה משפיעים על המשפחה:

1. התפתחות המדע והטכנולוגיה – במהלך המאות שחלפו, התחוללו מהפכות מדעיות שהעשירו באופן משמעותי את הידע שלנו על העולם ואת הבנתנו בתופעות השונות בו. התפתחות המדע זירזה את התפתחותן של טכנולוגיות חדשות. השלכות השינויים:

- מכשירי חשמל כגון מדיחי כלים, מכונות כביסה וכו' הפחיתו את הזמן הנדרש לעבודות הבית ואפשרו לנשים לצאת לעבודה מחוץ לבית, והגדיל ואת הזמן הפנוי ללימודים ולטיפוח אישי.
 - השינויים הטכנולוגיים תרמו לשינוי בחלוקת העבודה במשפחה.
 - טכנולוגיות בתחום הפרייה השפיעו על המשפחה.
2. התחום האקולוגי: עיור גובר וצמיחת ערי ענק – חברות העוברות תהליך של מודרניזציה מאופיינות בתהליך של [עיור](#), בניגוד לחברות מסורתיות שדפוס ההתיישבות השכיח בהן הוא כפרי. הגורם העיקרי לתהליך העיור הוא התפתחותן של תעשיות כמקור ראשי של פרנסה. הסוציולוגים זיהו מספר מאפיינים מרכזיים של החיים בעיר: התפתחות מערכות יחסים משניים, הרחבת האוטונומיה של היחיד, ריבוי נורמות ואי-בהירות, התגברות החילון, פיצול תפקידים בחלוקת העבודה, החלשת הפיקוח החברתי ותחושה של אוטונומיה וניכור.

השלכות השינויים :

- הרחבת האוטונומיה של היחיד תרמה להחלשת סמכות המשפחה כחפי חבריה ולהפחתה במעמדה בחברה.
- העיור הוביל לשבירת מבנה המשפחה המסורתי והמרת הדגם של המשפחה המורחבת למשפחה גרעינית.
- הדגש על יחסים משניים ועל הרשת החברתית הרופפת של העיר, חיזקו את מעמד המשפחה כמוסד חברתי המספק תמיכה רגשית ויחסים ראשוניים לבני המשפחה.

3. תמורות ערכיות: ירידת כוחה של הדת והחילון – הדת מאבדת את מקומה המרכזי בחיי האדם והחברה, את מקומה של האמונה תופסות השקפות עולם רציונליות, כגון תהליך החילון שאומר שאפשר לחקור את העולם באופן מדעי ולא דתי, כמו כן ובניגוד לחברה המסורתית, שבה המערכות הערכיות יציבות יחסית (אין כמעט תרבויות משנה), החברה המודרנית מאופיינת בריבוי מערכות ערכים מתחרות.

השלכות השינויים :

- בחברה מודרנית חילונית מאבדת הדת את כוחה בהכוונת יחסי המשפחה. מצוות כגון כיבוד הורים ואיסור על יחסי מין מחוץ לחיי הנישואים מאבדים מחשיבותם ותוקפם. תוצאה של התפתחות גישה כזו היא בין השאר ירידה במספר הילדים במשפחה, נישואים בגיל מאוחר, ירידה בשיעור הנישואים וכן עלייה בשיעורי הגירושים.
- עלייה במעמד האישה במשפחה.

4. דמוגרפיה – בחברה המודרנית תוחלת החיים עלתה באופן משמעותי. בראשית המאה שעברה, תוחלת החיים הממוצעת הייתה 50, לעומת כ-75 שנה כיום. כלומר, שכבת האנשים המבוגרים והזקנים עלתה מאוד, ומאידך שיעור הילודה הצטמצם מאוד. כל זאת מביא לקשיים חברתיים ותופעות של עוני, בדידות ומחלות לאוכלוסייה מבוגרת ורחבה.

השלכות השינויים :

שיעור הנישואים בחברות מודרניות הוא נמוך יותר מאשר בחברות מסורתיות וגיל הנישואים מתאחר. לפיכך, מספר הילדים הממוצע במשפחה קטן ועקב כך הריבוי הטבעי אינו גבוה.

המשפחה הפוסט מודרנית

מה מייחד את המשפחה הפוסט מודרנית?

מהי התקופה הפוסט מודרנית?

פוסט תעשייה הוא עידן שמבחינת התפתחותו הטכנולוגית מבוסס על טכנולוגיית מידע. ההתפתחות הטכנולוגית משפיעה על ההתפתחות החברתית. פוסט מודרניות – מושג המתאר שלב בהתפתחות החברתית: העידן שאחרי החברה המודרנית. התקופה הזו מתאפיינת בערעור על כל מה שנחשב כ"אמת" מוחלטת. מוסד המשפחה מושפע משינויים אלו ומתחיל להתערער. (ראה מאמר מורחב על פוסט-מודרניזם)

המשפחה הפוסט מודרנית: בתקופה האחרונה, הפוסט מודרנית, המשפחה עוברת שינויים במבנה הפנימי וכן מופיעים דגמי משפחה חלופיים. המאפיין הבולט של המשפחה הפוסט מודרנית הוא השבריות שלה. מאפייני המשפחה הפוסט מודרנית:

- ירידת ערך מוסד המשפחה.
- ירידה במדדי המשפחתיות: עליה בשיעור הגירושין, עליית גיל הנישואין, ירידת שיעור הנישואין, ירידה בשיעור הילודה.
- "משפחה פריקה" – יציבות המשפחה מתערערת. (משפחה פריקה)
- העברה של פונקציות רבות מהמשפחה למערכות חברתיות אחרות (חינוך מגיל צעיר הילדים הולכים למשפחתון, פעוטון וכו') (
- יחסי סמכות ושליטה הופכים ליחסים שוויוניים בין המינים ובין ילדים והוריהם.
- הופעת דגמים חדשים של משפחה: משפחות חד מיניות, חד הוריות, משפחות מורכבות, קוהביטציה.
- שימוש בטכנולוגיה רפואית מתקדמת לשם הולדה, אפשרות להולדה בגיל מבוגר יחסית.
- ציפייה להגשמה אישית ואושר אישי על חשבון המחויבות למשפחה
- עליה באוטונומיה של הפרטים במשפחה ופחות תלות הדדית ביניהם.
- בני הזוג מצפים להגשמה עצמית ולאוויר אישי, במסגרת המשפחתית או מחוצה לה, לעיתים על חשבון קונפורמיות ומחויבות לאחרים.

גורמים לשינוי למעבר ממשפחה מודרנית למשפחה הפוסט מודרנית :

- עלייה ברמת ההשכלה של נשים.
 - הצטרפות נשים לשוק העבודה באופן נרחב (משפחות עם שני מפרנסים).
 - תהליך אינדיבידואליזציה- שינוי ערכי- דגש על הפרט ומימוש האיש.
- האינדיבידואליזציה, הדמוקרטיה(שוויון וחופש), (חוסר היציבות והשברירות המבנית יוצרים גם סכנות, וגם אפשרויות חדשות של חיי משפחה. אבל מתרחשים יותר קונפליקטים, חוסר יציבות ("שברירות מבנית") וחוסר וודאות בנוגע למהות המשפחה ותפקידיה בהווה ובעתיד.

הסיבות לעליית שיעור הגירושין בחברה המודרנית והפוסט מודרנית :

1. שינוי בנורמות: בחברה הפוסט מודרנית גירושים זוכים לגיטימציה ואף נחשבים כ"אופנה" במקומות מסוימים.
2. שינוי ערכים:
 - ערך האינדיבידואליות- הפרט שואף למימוש עצמי ולאוויר, גם אם הדבר בא על חשבון שלמות המשפחה.
 - ערך הנישואים והמשפחה: הנישואים לא נתפסים עוד כמקודשים אלא כחוויה. כאשר צד אחד אינו עומד בהתחייבויותיו ניתן להפר אותן.
 - שוויון בין המינים: נשים כיום פחות תלויות בבעל בשל עליה ברמת ההשכלה והשתתפותן בשוק העבודה.
3. שינוי חקיקה: חקיקה המקלה גירושין במדינות מערביות. בישראל עדיין ההליך מסובך בשל הצורך לפנות הן לערכאה משפטית והן לרבנות.
4. שינוי במערכת הזוגית: אושר אישי ואהבה הן הסיבות הנתפסות כמצדיקות את קיומן של המשפחה. כאשר הן אינן מתממשות הדבר מוביל לגירושין. הזוגיות הפוסט מודרנית מייחסת חשיבות רבה לטיפוח הקשר הזוגי. עם זאת, קיים קושי לשמור על קשר זוגי אידיאלי על רקע קשיים כמו שילוב של עבודה עם קריירה, ציפיות שונות ממשפחות המוצא, הורות וכו. '

סיכום בסוציולוגיה: אי שיוויון במשפחה – זכויות נשים

"האמנה בדבר ביטול הפליית נשים לצורותיה" נחתמה באו"ם בשנת 1979 ונכנסה לתוקף בישראל בשנת 1991.

עלינו לזכור שלאמנות אין תוקף מחייב הן מבטאות את "האני המאמין" – רמת הרצוי. ברמה זו אנו רואים חוקים רבים שנחקקו בישראל בנושא זכויות נשים ושוויון בין המינים.

חוקים לדוגמה:

"חוק שוויון הזדמנויות בעבודה" – האוסר על הפליה בין עובדים על רקע מיני.

"חוק שכר שווה לעובד ועובדת" – המחייב תשלום שכר שווה לגברים ונשים.

"חוק למניעת הטרדה מינית" – איסור הטרדה מינית פיזית או מילולית במקום העבודה

"העדפה מתקנת" בישראל יש שני חוקים שמטרתם לתת לנשים יחס מועדף כדי לתקן את ייצוגן הנמוך של הנשים כמו למשל בכנסת.

אבל במציאות ברמת הרצוי המציאות רחוקה משוויון בין המינים.

למרות החקיקה עדיין קיים פער בשכר בין גברים לנשים.

תת ייצוג – ייצוג הנשים בתפקידים השונים נמוך יחסית לגברים

"תקרת הזכוכית" – לכאורה נשים יכולות להתקדם במעלה הסולם המקצועי על פי כישוריהן והשקעתן אך בפועל ישנה תקרת זכוכית בלתי נראית שעוצרת את קידומן של הנשים

מקצועות נשיים – מקצועות המזוהים כמקצועות של נשים שכרם ויוקרתם נמוכה כפל תפקידים של האם העובדת- נשים היוצאות לעבודה אך עדיין אחראיות גם על ניהול משק הבית וגידול הילדים, ללא שינוי בתפיסה בחלוקת התפקידים בין בני הזוג מצב זה יישאר

עם זאת, קיימים תהליכי שינוי לכיוון השוויון המגדרי.

לסיים יחידה זו

- ציין דבר חדש שלמדת ולא ידעת קודם.
- ציין דבר אחד שעניין אותך במיוחד.
- ציין דבר שהיה לך קל ללמוד, ודבר שהיה לך קשה יותר.
- משהו יישומי שתיקח מיחידת לימוד זו לחיך
- משהו שאתה רוצה לומר, רוצה לשאול....

על פי מה שלמדת עד כה סמן את התשובה הנכונה

(השאלות לקוחות מהמבחנים)

1. הדור הדואג הן לילדיו והן להוריו נקרא:

שלב אמצע החיים

דור הסנדוויץ'

הקן המתרוקן

סוגי משפחה

2. אחד המאפיינים של "שלב אמצע החיים" הוא:

א. לידת ילדים

ב. דור הסנדוויץ'

ג. נסיעות לחו"ל

3. מתן לגיטימציה לצרכים האישיים של כל אחד מבני הזוג:

א. עלול לגרום נזק למרקם המשפחתי

ב. ישפיע באופן בלתי יציב על הצעירים במשפחה

ג. ישפיע באופן חיובי על היחסים בתוך המשפחה

ד. לא ישפיע כלל על מערכת היחסים הפנים משפחתית

4. השינויים שחלו במשפחה המודרנית מקשים על הטיפול בזקן מפני ש:

א. כל משפחה גרעינית הפכה ליחידה כלכלית עצמאית

ב. המשפחה הצעירה מסרבת לטפל בזקנים

ג. הזקן אינו זקוק לטיפול

ד. אין מספיק זקנים הזקוקים לטיפול

5. ההבדל בחלוקת התפקידים בין המשפחה המסורתית למשפחה המודרנית נובע

מ:

א. תפיסות חברתיות קומוניסטיות מהמאה ה-20

ב. עליית מחירי הדיור בישראל

ג. התפתחות השפה

ד. שינויי נורמות משפחתיות לאורך ההיסטוריה

6. חלוקת התפקידים במשפחה:

- א. לא השתנתה מתקופת התנ"ך ועד ימינו
- ב. לא השתנתה, כי היא תלויה בגנטיקה
- ג. השתנתה במעבר מחיי משפחה מסורתיים למודרניים, וממשיכה להשתנות
- ד. נקבעת בזמן החתונה

7. אדם שגם מטפל בהוריו תוך כדי שהוא מטפל בילדיו שלו שייך ל:

- א. דור ה"בייבי בוס"
- ב. דור הסנדוויץ"
- ג. הדור החדש
- ד. דור העתיד

8. המשפחה יכולה לגייס משאבים מהתחום הבא:

- א. משאבים כלכליים
- ב. משאבים פסיכולוגיים
- ג. משאבים רגשיים
- ד. כל התשובות נכונות

9. הדור הדואג הן לילדיו והן להוריו נקרא:

- א. דור העתיד
- ב. דור העבר
- ג. דור הסנדוויץ"
- ד. דור הילדים הבכורים

10. בגיל המבוגר:

- א. מצב הרוח משתפר בדרך כלל
- ב. הזיכרון לטווח הארוך נעלם
- ג. הזיכרון לטווח הקצר נחלש
- ד. הזיכרון מתחדד

11. דור הסנדוויץ' הוא מונח המתייחס ל:

- א. אחים לילדים בכורים וילדי זקונים
- ב. אנשים בעלי מוטיבציה נבוהה במיוחד
- ג. אנשים עם דימוי עצמי נמוך
- ד. הורים לילדים המטפלים גם בהוריהם שלהם

12. השלב בו כל הילדים עוברים לחיות מחוץ לבית נקרא:

- א. עוף גוזל
- ב. הקן המתרוקן
- ג. דור הסנדוויץ'
- ד. ריקנות הבגרות

13. חלוקת התפקידים במשפחה... :

- א. לא השתנתה מתקופת התנ"ך לימינו
- ב. השתנתה במעבר מחיי משפחה מסורתיים לחיי משפחה מודרניים וממשיכה להשתנות
- ג. לא יכולה להשתנות היות והיא תלויה בגנטיקה
- ד. נקבעת במהלך החתימה על הכתובה

14. הקן המתרוקן מתאר שלב משפחתי שבו:

- א. ההורים נפרדים זה מזה.
- ב. הילדים הבוגרים עוזבים את הבית.
- ג. הילדים מתחילים ללמוד בבית הספר.
- ד. המשפחה עוברת דירה ליישוב אחר.

15. אחד המאפיינים הבולטים ביותר של גיל ההתבגרות הוא:

- א. המתבגרים מתקרבים להוריהם, והיחסים עם ההורים משתפרים.
- ב. המתבגרים הופכים להיות יותר תלויים בהוריהם כלכלית וחברתית.
- ג. המתבגרים מתקרבים לבני גילם, ומעדיפים את חברתם על פני חברת בני המשפחה.
- ד. המתבגרים מפתחים יחס שלילי כלפי מבוגרים משמעותיים כמו מורים.

16. דליה ושוקי גרים במושב . יחד איתם חיים בניהם הנשואים, והם עובדים בגידול ובשיווק התוצרת החקלאית. כולם סועדים יחד, וכמובן שחוגגים את כל החגים כמשפחה אחת גדולה, הכוללת מספר דורות.

דגם המשפחה של דליה נקרא:

- א. משפחה גדולה.
- ב. משפחה רב דורית
- ג. משפחה גרעינית.
- ד. משפחה מזדקנת.

17. המשפחה ממלאת תפקידים חשובים ומרכזיים בחיי הפרט. איזה מבין התפקידים הבאים אינו נמנה על תפקידי המשפחה:

- ה. הסדרת יחסים בין בני זוג.
- ו. הענקת של סטאטוס ראשוני לצאצאים - הצבה חברתית.
- ז. סיפוק צרכים חומריים בסיסיים ותמיכה רגשית.
- ח. מימון רכישה של מכונית וחופשה בחו"ל.

18. דור הסנדוויץ' הוא מושג שמשמעותו -

- א. הדור השני שנולד במדינה.
- ב. הדור שאכל סנדוויץ' כל הזמן.
- ג. אנשים שתומכים גם בילדיהם וגם בהוריהם.
- ד. אנשים שתומכים באחיהם הקטנים יותר והגדולים יותר.

19. מחזור חיי המשפחה מושפע מ -

- א. מוות פתאומי והולדת ילדים.
- ב. גיל בני הזוג .
- ג. מזג האוויר במדינה.
- ד. פער הגילים בין הילדים במשפחה.

20. חלוקת התפקידים במשפחה המודרנית:

- א. זהה למשפחה המסורתית מלבד אחריות האישה על פרנסת המשפחה.
- ב. שונה בהיבט גידול הילדים בלבד.
- ג. שוויונית ומחלקת את תחומי האחריות בין ההורים לפי כישורים ובחירה.
- ד. מפילה על הגבר את כל האחריות.

21. במשפחה המודרנית לעומת המסורתית:

- א. נטל הפרנסה מתחלק בין ההורים.
- ב. נטל החינוך מתחלק בין ההורים.
- ג. בדרך כלל חיים בבית רק בני המשפחה הגרעינית.
- ד. כל התשובות נכונות.

נכון/לא נכון

1. השינויים החברתיים והטכנולוגיים משפיעים על מבנה המשפחה ועל דרך החיים של המשפחות המודרניות. נכון / לא נכון
3. הקן המתרוקן מתאר את שלב התרחבות המשפחה. נכון / לא נכון
4. בעקבות הארכת תוחלת החיים גיל הפרישה מאפשר לפרש לעסוק בעיסוקים רבים ומגוונים. נכון / לא נכון
5. נורמות משפחתיות נקבעות על ידי בני הזוג עם הקמת המשפחה החדשה, והן לא משתנות בעקבות מצבים שונים במהלך החיים. נכון / לא נכון
6. אמפתיה היא הבעת רגישות ואכפתיות כלפי אדם אחר. נכון / לא נכון
7. הורים רבים חוששים משלב "הקן המתרוקן". נכון / לא נכון
8. דור הסנדוויץ' הוא הדור השני שנולד במדינה. נכון / לא נכון
9. הקן המתרוקן מתאר את שלב התרחבות המשפחה. נכון / לא נכון
10. משפחה מסורתית שמרה טוב יותר על השוויון המגדרי. נכון / לא נכון
11. הקן המתרוקן מתייחס לתהליך גירושין בין שני הורים. נכון / לא נכון
12. במשפחה המסורתית קיים שוויון מגדרי מוחלט. נכון / לא נכון
13. המערכת המשפחתית היא דינמית, מתפתחת, עוברת תהליכים ומשתנה כל הזמן. נכון / לא נכון
14. הורים רבים חוששים משלב "הקן המתרוקן". נכון / לא נכון
15. נשים המפתחות קריירה נמצאות במצב של קונפליקט בין השקעה בקריירה לבין השקעה במשפחה. נכון / לא נכון
16. ההזדקנות והזקנה הם שלב אמצע החיים, כי לזקנים יש הרבה זמן לפתח תחביבים. נכון / לא נכון
17. המונח דור הסנדוויץ' מתייחס לילד האמצעי במשפחה. זה שנולד אחרי הבכור ולפני הצעיר. נכון / לא נכון

18. במשפחה מסורתית חלוקת התפקידים היא בדרך כלל
קבועה וברורה על פי מין בלבד. נכון/ לא נכון
19. במשפחה המסורתית האם אחראית גם על הפרנסה
והאב אחראי על חינוך הילדים. נכון/ לא נכון

אירועים

אירוע א'

חנה התאלמנה בגיל 65. היא מעולם לא רכשה מקצוע ולא עבדה. בעלה פרנס את המשפחה והיא הייתה עקרת בית. כשנשארה לבדה היא הציעה לבנה הצעיר, עופר, שתעבור לגור עם משפחתו, היא תטפל בבנם הקטן ותחסוך למשפחה כסף על מטפלת ועל גן ילדים. היא תבשל ותדאג לניקיון, וכשיחזרו עופר ואשתו מעבודתם, הם יוכלו לנוח ולבלות.

עופר ואשתו סירבו לה בנימוס. הם אמרו שאם חנה תגור איתם, תיפגע הפרטיות שלהם כי הדירה קטנה. הם רוצים שבנם יגדל בחברת ילדים אפילו שהוא עדיין קטן. הם חוששים גם שמגורים משותפים עם האם עלולים לגרום לחיכוכים. הם רוצים להרגיש חופשיים לגמרי בביתם, להתחלק ביניהם בעבודות הבית כאשר הם רוצים ואיך שהם רוצים. עופר ואשתו מודעים לבדידות של חנה והציעו לה להצטרף לחוגים ולקורסים מעניינים, אבל חנה דחתה את ההצעה. "אני לא רגילה לזה", היא אמרה.

שאלות

1. הציגו את המאפיינים של:
 - א. משפחה מסורתית :
 - ב. משפחה מודרנית :
2. א. דגם המשפחה כפי שחנה רואה אותו הוא מסורתי או מודרני?
ב. נמקו תשובתכם לפי האירוע:
3. א. דגם המשפחה כפי שעופר ורינת רואים אותו הוא מסורתי או מודרני?
ב. נמקו תשובתכם לפי האירוע:

אירוע ב'

הניסיון להתמודד עם מגפת הקורונה באמצעות סגר ובידוד חברתי, העלה לכוותרות את ההתייחסות לבני הגיל השלישי. עקב גילם הם מוגדרים כאוכלוסייה בסיכון גבוה. לכן נדרשו להימנע ממפגשים אפילו עם בני משפחה קרובים ולהסתגר בביתם כדי להגן על עצמם מפני סכנת ההידבקות. כך יצא שבחגים ישבו לגמרי לבד, מנותקים מהמשפחה ומכל הפונקציות המשמעותיות שבני המשפחה מספקים האחד לשני.

המומחים מזהירים כי לבידוד חברתי יש השלכות מזיקות ביותר גם נפשיות וגם גופניות. בידוד עלול לגרום לתופעות כמו דיכאון, חרדה, מתח ואפילו ייאוש. לכן הקשר השוטף של האזרחים הוותיקים על הילדים והנכדים חיוני במיוחד בתקופה זו. ילדיהם הבוגרים של הקשישים, "דור הסנדוויץ' צריכים להתמודד עם מצב לא פשוט. איך בכל זאת לקיים את הקשר המשמעותי עם ההורים המזדקנים, איך להעביר להם את ההרגשה שאוהבים אותם ומשתדלים להקל עליהם גם כשלא נפגשים? בני "דור הסנדוויץ' גם אמורים לטפל בעצמם, לעבוד, לפרנס ולטפל בילדיהם שלהם.

שאלות

- 1 - ציינו שני שלבים שונים מתוך מעגל חיי המשפחה. מהו השלב שבו נמצאים בני הגיל שלישי?**
- 2 - בהתאם לתשובה בשאלה 1, הציגו שני מאפיינים של השלב שבו נמצאים בני הגיל השלישי.**
- 3 - מי הם בני "דור הסנדוויץ' ? מדוע הם נקראים כך ? תארו שתי משימות הנדרשות מבני דור הסנדוויץ' "**

אירוע ג'

שרה ושי הם הורים צעירים לשלושה ילדים, רונן בן ה-8, עתליה בת ה-5 ורועי בן השנה. ההורים של שרה ושי גרים בעיר אחרת, ולכן אינם יכולים לעזור לזוג בגידול הילדים. שרה ושי עובדים קשה על מנת לפרנס בכבוד את ילדיהם ומצבם הכלכלי לא קל. בני הזוג עייפים מאוד ונרגזים. לעתים קרובות מבליים הילדים שעות רבות מול הטלוויזיה, משום שלהוריהם אין פנאי וכוח לבלות איתם. את ארוחות הערב הם אוכלים מול הטלוויזיה.

כאשר הילדים רבים, שרה חוזרת ואומרת בכל פעם מחדש "נמאסתם עליי כבר, מתי כבר תפסיקו

להיות כל כך טיפשים" או "לא ייצא מכם כלום אם תמשיכו ככה" או "חכו, חכו, אבא כבר יראה לכם מה זה... לי אין כוח אליכם"...

בתום מחצית שנת הלימודים שלו בכיתה ב', הגיע רונן מבויש עם תעודה ובה הערה מהמורה: "רונן, אתה ילד מוכשר וחביב. חבל שאתה צועק בכיתה ואינך מסוגל להקשיב לדברי חבריך."

שאלות

- 1 - האם, לדעתכם, שרה ושי מנהלים משפחה בדפוס חיים מסורתי או מודרני? נמקו את תשובתכם.
- 2 - הסבירו מהו סוג התקשורת הנהוג בין ההורים לילדיהם במשפחה זו?
- 3 - כיצד תסבירו את ההערה בתעודה של רונן?

אירוע ד'

במשפחת לוי ארבעה דורות, בקרוב ייוולד הילד הרביעי בדור הרביעי במשפחה. הסבא רבא, חיים, בן 79, חולה בשתי מחלות כרוניות ויש לו קושי לתפקד באופן עצמאי.

מצבה של רבקה, אשתו בת ה-74, יותר טוב – היא עצמאית ויכולה לדאוג לצרכיה. היא עושה מאמצים לטפל גם בחיים בעלה. מצבם הכלכלי מדרדר משנה לשנה והם חיים בצמצום רב.

ילדיהם, קובי (50), יוסי (47) ויעל (42), עושים ככל יכולתם לעזור, אבל הם מרגישים שאי אפשר להמשיך כך לאורך זמן – שלושתם עובדים, הם עצמם כבר סבים לנכדים קטנים והם צריכים לעזור בגידולם. ילדיהם הצעירים עסוקים בבניית משפחתם החדשה והם זקוקים לתמיכה כלכלית וצריכים את עזרת הוריהם בחיי היומיום.

בשבת הזמינו חיים ורבקה את כל המשפחה לדון בעתידם. לאור המצב הועלו ארבע הצעות:

- 1- הם יישארו בביתם והמשפחה תשכור מטפל שיגור בבית ועוזרת לפעם בשבוע.
- 2 - הם יעברו לדיר מוגן - חיים יאושפו באגף שמתאים למצבו ורבקה תתגורר באגף העצמאיים.
- 3 - הם יישארו בביתם, את הטיפול בהם ייקחו הבנים והנכדים – יעל תארגן את התורניות וכל אחד יבלה יום בשבוע בבית ההורים. בנוסף ישכרו עוזרת.
- 4 - הם ימכרו את ביתם ויגורו, לפי תור קבוע, אצל כל אחד מהילדים.

שאלות

- 1 - הסבירו כיצד משפיעה תוחלת החיים הגבוהה על החיים של משפחת לוי?
- 2 - הציגו את הקשיים עמם מתמודד כל דור במשפחה.
- 3 - הציגו מה היו הפתרונות בקרב משפחות רב דוריות בעבר? השוו אותם לאפשרויות העומדות לרשות משפחת לוי. איזה מצב, לדעתכם, עדיף ומדוע?

אירוע ה'

רון ותמר הם זוג צעיר והורים לארבעה ילדים בני 10 3 . הם קנו דירה בפריפריה כדי להימנע ממגורים בשכירות באזור המרכז. שניהם עובדים במשרה מלאה ובמרחק מהוריהם, הסבים והסבתות של ילדיהם. הם במרדף מתמיד אחר זמן ואנרגיה החסרים להם, ומצבם הכלכלי לא פשוט. כל ילדיהם מבליים זמן ניכר מול מסך הטלוויזיה והמחשב אפילו בזמן הארוחות. תמר מטיחה לא פעם בילדים אמירות כמו: "אין לי כוח אליכם", "נמאסתם עלי", "למה אתם כל כך טיפשים", ועוד. לבת הגדולה יעל, שסיימה כיתה ד', נרשמה הערה בתעודה: "את נבונה ומוכשרת. נא הקשיבי לחבריך במקום לצעוק".

שאלות

- 1. מהו סוג התקשורת בין ההורים לילדים במשפחה זו?**
- 2. האם המשפחה מתנהלת בדפוס מסורתי או מודרני? הסבירו.**
- 3. על מה מעידה ההערה שיעל קיבלה בתעודה?**

אירוע ו'

גילה ורועי שוקלים להינשא בזמן הקרוב, כדי שיוכלו להקים משפחה, ולהוליד ילדים. בין גילה להורים פרץ ויכוח על אופי החתונה ומספר המוזמנים. גילה מעוניינת במספר מצומצם של אורחים, בעיקר חברים. ההורים טוענים, שהנורמה היא להזמין את כל קרובי המשפחה, כולל הדתיים מבני ברק, כי מדובר באירוע משפחתי. וכמובן, גם החברים מהמגזר הבדואי שעובדים עם האב. גם בנושא הלבוש מתנהל ויכוח. לדעת ההורים, חתונה ללא שמלת כלה לבנה אינה נחשבת. לדעת הצעירים, אפשרי גם לבוש שאינו שמלת כלה וחליפת חתן. המתח במשפחה גובר, ויש חשש שמרוב עימותים וקונפליקטים בין הדור הצעיר להורים, ייפגעו היחסים הטובים שבין בני הזוג ובין ההורים. בני הזוג החליטו לפנות לרב שישמש כבורר, שיעזור להם למצוא פשרה בין הדעות המנוגדות.

- 1. ציינו שני שלבים מתוך מעגל חיי המשפחה, והדגימו אחד מהם מתוך המתואר בקטע.**
- 2. הסבירו מהי נורמה משפחתית. הדגימו שתי נורמות מתוך המתואר באירוע.**
- 3. ציינו שלושה סוגים שונים של משאבים משפחתיים. בחרו אחד מהם, והסבירו את חשיבותו ואת השלכותיו על קיום החתונה בין גילה לרועי.**

אירוע ז' - לפניכם שלושה אירועים.

אירוע א':

מנכ"לית משרד התחבורה (שהיא אישה) הודיעה לעובדי המשרד על נוהל חדש, המבטל כל אפשרות של קיום ישיבות עבודה אחרי השעה 15:00, פעמיים בשבוע. החלטה זו נועדה לאפשר לעובדי המשרד שהם הורים לילדים, להגיע לפחות פעמיים בשבוע בזמן כדי להוציא את הילדים מהגנים, מבתי הספר, ומהצהרונים. כך יוכלו העובדים לבלות עם ילדיהם בשעות אחר הצהריים, להיות מעורבים יותר בהתפתחות הילדים, לשמש להם מודל ללמידה באמצעות חיקוי, לספק צרכים של חום ואהבה, לחזק את הסמכות ההורית, ולהגביר את הלכידות המשפחתית. ההחלטה מכוונת גם לגברים וגם לנשים. כך שנטל הטיפול בילדים לא ייפול אך ורק על האימהות, אלא גם על האבות. לדעתה של המנכ"לית, הנוהל החדש יצמצם פערים בין המינים במקומות העבודה ובתפקידים בכירים. לדעתה נשים רבות מחמיצות הזדמנויות לפתח – קריירה עקב הצורך להתמסר לטיפול בילדים. במקביל, גברים רבים מפספסים את חוויית ההורות ולקחת חלק פעיל בחיי משפחתם הצומחת. כאשר גברים ידרשו לעצמם את חוויית ההורות, וייקחו חלק שווה במשימות המשפחתיות (לדוגמה איסוף הילדים פעמיים בשבוע), הפערים בגיוס ובקידום עובדות צעירות למול עובדים צעירים יצטמצמו משמעותית.

שאלות

- 1. ציינו שלושה תפקידים חשובים של המשפחה (פונקציות של המשפחה), והדגימו אחד מהם באמצעות האפשרות של ההורים להיות עם ילדיהם בשעות אחר הצהריים.**
- 2. מהו אי שוויון? תארו לפחות שני תחומים בהם מתקיים אי שוויון בין גברים לבין נשים. כיצד יכול הנוהל החדש לתרום לצמצום אי השוויון בין גברים לנשים? נמקו מתוך הכתבה – .**
- 3. הסבירו מהי חלוקת תפקידים שוויונית במשפחה, ותארו שני דפוסי התנהגות של גברים ושל נשים במשפחה, אשר מגשימים חלוקה שוויונית של התפקידים במשפחה.**

אירוע ב':

חייה של שרה השתנו בשנה האחרונה לבלי הכר. היא בת 70, בריאה בגופה ומלאת מרץ ועשייה. בעלה דוד נפטר לפני שישה חודשים ממחלה קשה, לאחר שהיא טיפלה בו בנאמנות שנים רבות בהן היה נכה ונזקק לטיפול צמוד. לשרה בן ובת שגדלו, עזבו את הבית לפני שנים רבות והקימו משפחות משלהם. כיום יש קונפליקט (=עימות, התנגשות) במשפחה. שרה מצפה שאחד הילדים יזמין אותה לגור עמו ועם משפחתו. חלום חייה הוא להיות "סבתא של פעם" שמטפלת בנכדים, גרה עם הילדים ועוזרת במשק הבית ודואגת, שהכל יהיה מושלם לפי מה שהיא רגילה, מעריכה ויודעת לעשות.

לצורה הרב, ילדיה אינם מעוניינים בכך. הם מעוניינים להשאיר את התינוקות אצל מטפלת, להמשיך לערוך קניות ומשימות בישול בחלוקה פנימית ושיווינות ביניהם לבין בני הזוג שלהם, לחלוק את כל תחום אחזקת הבית באופן שיויוני, וכלל לא מעוניינים "שאמם תתערב להם בחיים".

הם רגילים לאורח חיים אחר בו הם גרים זוג הורים וילדים לבדם, באים לבקר את סבא וסבתא בלילות שבת, דואגים לשלומה של שרה, אולם לא היו רוצים לשנות את אורח חייהם.

הם מנסים לעודד אותה לצאת ללמוד, לפתח תחביבים, ואף למרות גילה, למצוא בן זוג חדש על מנת לא להיות לבדה. שרה מזועזעת מהרעיון ומסרבת לחשוב על האפשרות של בן זוג חדש או שינוי הרגלי בילוי שעות הפנאי.

שאלות

1. מהו דפוס החיים המשפחתיים אליו רגילים ילדיה של שרה, ומהו הדפוס המשפחתי שהיא הייתה מצפה שיקרה כעת לאחר שהתאלמנה?
הדגימו על פי מושגי המגורים וחלוקת התפקידים.
2. כיצד תסבירו את השוני בציפיות בין שרה לילדיה?
מדוע, לדעתכם, עידודם של ילדיה למציאת בן זוג חדש ופיתוח תחביבים מזעזע את שרה?

אירוע ג':

ליהי היא מנהלת מפעל גדול בצפון הארץ. היא בת 35. והיא אם לשני ילדים: יותם ויובל. יותם - בן שש, ויובל - בן שמונה. שניהם לומדים בבית ספר בעיר, ולאחר מכן - ממשיכים בצהרון. מדי יום אוסף אותם אביהם משה מהצהרון בשעות אחר הצהריים.

ליהי עובדת עד שעות היום המאוחרת, ולא תמיד היא מספיקה לראות את הילדים לפני השינה. לעומת זאת, בסופי שבוע, ביום החופשי שלה ובחופשות היא מקפידה לשבת איתם ולשחק איתם.

בימי שישי נהגה המשפחה לבקר אצל הוריו של משה. באחד מימי שישי האחרונים הודיעה ליהי למשה שהיא מפסיקה ללכת לארוחת ליל שבת המשפחתית. משה שאל אותה לסיבת הדבר, והיא סיפרה לו, שלאחר הביקור האחרון אצל הוריו, היא חזרה הביתה כועסת ומבולבלת מדברי חמותה שולמית. חמותה טענה באוזניה, שהיא אכן אישה טובה, חכמה ואינטליגנטית, ואף עובדת קשה, ועל כך היא מעריכה אותה. יחד עם זאת, הוסיפה, שהחיים כיום שונים מן החיים בעבר, ושבעלה יהודה, אביו של משה, מעולם לא לקח חלק בעבודות הבית, ושהוא אפילו לא ידע איך מחזיקים ילד על הידיים. יהודה היה עסוק בפרנסת המשפחה, ואילו היא הייתה עסוקה בחינוך ובגידול הילדים. ולפי דעתה, אומנם נשים צריכות לעבוד, אך עדיף שהן יעבדו במשרה חלקית או כמורות ויחזרו הביתה מוקדם כדי לטפל בילדים. משה הקשיב לליהי, חיבק אותה, תמך בה והבטיח לה, שהוא ידבר עם אימו ויברר למה אמרה את מה שהיא אמרה. כן הוא ידאג שזה לא יקרה שוב. משה הסביר לליהי, שעבורו המפגש המשפחתי בימי שישי מאוד חשוב, במיוחד לאור העובדה שהוא מטפל בהוריו ודואג לצרכיהם היום יומיים.

שאלות

- א. ציינו אילו סוגי משפחה מוזכרים בטקסט.
- ב. מהי תקשורת חוסמת? איך היא באה לידי ביטוי בטקסט?
- ג. הסבירו באיזה שלב במעגל חיי המשפחה נמצא משה.

הסבירו את הטענה/חשיבה/אמירה המוצגת במשפט.

1. פרישה מעבודה לגמלאות יכולה להשפיע על הפורש גם באופן חיובי וגם באופן שלילי.
2. סמכות הורית חשובה בחברה המודרנית של היום.
3. במשפחה שבה נשמרים הגבולות בין הדורות, קל יותר לקיים כבוד הדדי בתוך המשפחה, ובאותו זמן לחוש תחושה של קרבה הדדית.
4. לבני דור הסנדוויץ' קונפליקט בין דרישות התפקיד השונות.
5. ההזדקנות מציבה אתגרים חדשים אך גם הזדמנויות להתפתח ולממש את הפוטנציאל בגיל השלישי.
6. יחסים בעייתיים עם ההורים משפיעים באופן משמעותי ושלילי על ההתפתחות התקינה של המתבגר.
7. במשפחה שבה נשמרים הגבולות בין הדורות, קל יותר לאחד לכבד את השני, ובאותו זמן להרגיש קרובים זה לזה.
8. אחד התפקידים המרכזיים של המשפחה הוא לספק את הצרכים הקיומיים הבסיסיים של בני המשפחה.
9. הפרישה מהעבודה מהווה שינוי מאוד משמעותי ואפילו משברי בחיי היחיד.
10. משפחה בריאה אינה בהכרח שוויונית או דמוקרטית, שבה כל אחד הורה- ילד, או מבוגר קובע את הכללים ואת הגבולות. זוהי סמכותם של ההורים-.
11. הפרישה מהעבודה היא שלב מורכב ואפילו קשה בחיים. לפרישה מהעבודה השלכות על כל תחומי החיים של הקשיש, גם לטובה וגם לרעה.
12. הפרישה מהעבודה מהווה נקודת מפנה בחיי המשפחה ושינוי במערכת המשפחתית.